

De brand op het vissersschip 'De Friesland'

Een evaluatie van de gebeurtenissen op 6 maart 2002

COT Instituut voor Veiligheids- en Crisismanagement

Dr. M.J. van Duin
Drs. H. Heerschap

22 januari 2003

Inhoud

1 Inleiding	3
Leeswijzer	4
2 Een korte beschrijving van de organisatie van de rampenbestrijding in de regio Rotterdam-Rijnmond	5
2.1 Inleiding.....	5
2.2 De organisatie van de rampenbestrijding in Rotterdam-Rijnmond.....	6
3 De gebeurtenissen van woensdag 6 maart 2002	8
3.1 Melding en alarmering.....	8
3.2 Bron- en effectbestrijding en de meest betrokken organisaties.....	13
3.3 Geneeskundige hulpverlening en bevolkingszorg en de betrokken organisaties	14
3.4 Openbare orde en verkeersmaatregelen	17
3.5 Nafase.....	19
3.6 Communicatie en coördinatie.....	20
3.7 Externe communicatie en voorlichting.....	21
4 Een analyse van thema's bij de brand op 6 maart 2002	24
4.1 Inleiding.....	24
4.2 Informatie- en organisatieprocessen.....	24
4.3 Sirenes en maatschappelijke gevolgen.....	27
4.4 Het openbaar vervoer	30
4.5 GRIP 3 of GRIP 4: procedures en verantwoordelijkheden	31
4.6 Bedoelde en onbedoelde effecten van de afwijkende regeling van Waterweg en de rol van het RegOT.....	32
4.7 De provincie Zuid-Holland.....	34
Conclusies en aanbevelingen	39
Conclusies	39
Algemeen	39
De organisatiestructuur van de rampenbestrijding	40
Alarmering en communicatie	40
Sirenes en maatschappelijke gevolgen	41
Aanbevelingen	43
Bijlage A: enige wetenschappelijke bevindingen over alarmering en het gedrag van burgers	45
Bijlage B - respondenten	48

1 Inleiding

Woensdagmiddag 6 maart 2002, de dag van de gemeenteraadsverkiezingen, klinkt iets na vijf uur in de middag de sirene bij de brandweer in Vlaardingen. Brand in het havengebied en dat betekent vaak een lastige brand. Aangezien er op en rond schepen vaak veel brandbaars ligt en het vaak lastig is er bij te komen, wordt standaard met twee tankautospuiten uitgerukt. De brand blijkt inderdaad groot te zijn en van verschillende kanten stromen hulpverleners toe. De ernst van de situatie doet betrokkenen besluiten de sirenes in werking te stellen; de A4 wordt afgesloten. Gemeentelijke veiligheidsstaven worden bijeen geroepen en er is - formeel - sprake van een rampsituatie. Later wordt zelfs opgeschaald naar GRIP 4 en komt de regionale veiligheidsstaf in het World Port Center (WPC) bijeen. Gelukkig blijken ernst en omvang mee te vallen en kan reeds vier uur nadien worden besloten de organisaties af te bouwen.

Op grond van het bepaalde in de Wet rampen en zware ongevallen (art. 2b) rust bij de gemeenten Vlaardingen en Schiedam de verplichting om de gebeurtenissen te evalueren. Ook werd aan het einde van de bijeenkomst van de regionale veiligheidsstaf van 6 maart 2002 afgesproken dat er een evaluatie zou moeten volgen. Aan het COT Instituut voor veiligheids- en crisismanagement werd opdracht gegeven deze evaluatie van de brand in Vlaardingen te verrichten. Daarbij zou het COT gebruik kunnen maken van alle interne evaluaties e.d. die naar aanleiding van deze calamiteit zouden worden gemaakt. Daarnaast heeft het COT in het kader van het onderzoek in de periode tussen 8 april en 14 mei 2002 in totaal 43 gesprekken gevoerd met betrokkenen (zie respondentenlijst).

In het kader van het onderzoek is ook gesproken met de Hoofdofficier van Justitie van het arrondissementsparket Rotterdam. Mede uit dit gesprek bleek dat op het moment van het verlenen van de opdracht het openbaar ministerie opdracht had gegeven tot een strafrechtelijk vooronderzoek naar de brand (door de politie en DCMR). Mede hierom is besloten in deze evaluatie niet in te gaan op de oorzaak en achtergronden van de brand. In deze analyse wordt dus verder niets gezegd over de omstandigheden waarin de brand kon plaatsvinden noch de voorgeschiedenis. Deze rapportage beperkt zich primair tot de fase van hulpverlening en besluitvorming en schetst daarnaast de eerste activiteiten die zijn ontplooid in het kader van nazorg. Om de fase van hulpverlening te duiden, is wel een aantal keren teruggegrepen op de planningsfase. Hoe waren plannen, afspraken, procedures e.d.

Het doel van deze evaluatie is eerst en vooral ter lering. Het is niet geschreven als een rapport om in termen van boete en schuld naar deze gebeurtenis te kijken. Feitelijk constateren wij een aantal knelpunten, maar zijn er bepaald niet zeker van dat deze zich ook alle daadwerkelijk zouden manifesteren in een situatie die echt ernstig geweest zou zijn. Achteraf moet geconcludeerd worden dat de calamiteit eigenlijk te kort geduurd heeft om alle betrokken organisaties en staven voldoende uit de verf te laten komen. Men was de chaotische fase, onlosmakelijk verbonden aan dergelijke calamiteiten en rampen, maar nauwelijks gepasseerd toen de situatie al onder controle bleek.

Daarmee is feitelijk een belangrijke constatering gedaan. Bij een kortstondige bovenlokale gebeurtenis ontstaat gemakkelijk een spanning tussen de gepercipieerde urgentie van de situatie en de noodzaak om snel beslissingen te

nemen enerzijds, en de tijd die nu eenmaal gemoeid is met de totale bovenlokale opschaling anderzijds.

Leeswijzer

Dit rapport is opgebouwd aan de hand van een drietal blokken. In de eerste twee hoofdstukken wordt kort de organisatie van de rampenbestrijding in Rotterdam-Rijnmond beschreven (hoofdstuk 2) en de belangrijkste gebeurtenissen zoals deze zich op 6 maart 2002 in de betrokken gemeenten manifesteerden (hoofdstuk 3).

Het tweede blok probeert te komen tot de analyse van een aantal van de meest relevante thema's die op 6 maart naar voren kwamen. Daarbij is, mede na overleg met de opdrachtgevers (Schiedam, Vlaardingen en de Regionale Hulpverleningsdienst Rotterdam-Rijnmond) bewust gekozen voor een beperking tot en tegelijkertijd verdieping van een beperkt aantal thema's. Daarbij zal met name aandacht worden geschonken aan zaken als de interne alarmering, de sirenes en de maatschappelijke effecten hiervan (afzettingen, verkeer, openbaar vervoer, de bereikbaarheid van stembureaus), de informatieprocessen, de organisatie van de besluitvorming en de reactie van de burgers. Dit hoofdstuk wordt afgesloten met een drietal brillen: hoe de drie betrokken burgemeesters de calamiteit (waarschijnlijk) bezagen en beleefden.

Het derde blok bevat een korte analytische concluderende beschouwing en een aantal aanbevelingen. Gezien de aard van de calamiteit is niet gekozen voor een uitgebreide opsomming van conclusies en aanbevelingen, maar is gekozen voor een wat beschouwende toon.

2 Een korte beschrijving van de organisatie van de rampenbestrijding in de regio Rotterdam-Rijnmond

2.1 Inleiding

In dit hoofdstuk wordt een korte beschrijving gegeven van de organisatie van de rampenbestrijding in de regio Rotterdam-Rijnmond. Deze is geregeld in het Regionaal Operationeel Basisplan (ROB) van de Regionale Hulpverleningsdienst Rotterdam-Rijnmond (RHRR). Dit plan is in de regio wettelijk verankerd in de gemeentelijke rampenplannen en maakt zodoende ook deel uit van de regelingen in de rampenplannen van de gemeenten Schiedam (2000) en Vlaardingen (2001).¹

Het Regionaal Operationeel Basisplan beschrijft een vijftal processen die bij ieder bijzonder ongeval of ramp te onderscheiden zijn. Het bevat: coördinatie en commandovoering; bron- en effectbestrijding; bevolkingszorg; geneeskundige hulpverlening; en ordehandhaving en verkeer. Bij bijzondere ongevallen of rampen werken de hulpverleningsdiensten volgens een vaste opschalingsprocedure, ook wel bekend als de Gecoördineerde Regionale Incidentenbestrijdingsprocedure (GRIP). De GRIP-procedure kent een aantal gradaties of coördinatiealarmen die afhankelijk zijn van de aard van het incident (zie onderstaande tabel).

GRIP	Situatie	bestuurlijke coördinatie	Operationele coördinatie
O	Routine	-	Veldeenheden
GRIP 1	Lokaal incident	-	CoPI + veldeenheden
GRIP 2	Lokaal incident met uitstraling naar omgeving	-	CoPI + veldeenheden + RegOT
GRIP 3	Lokale ramp	Gemeentelijke veiligheidsstaf brongemeente	CoPI + veldeenheden + RegOT
GRIP 4	Bovenlokale ramp	GRIP 3 + gemeentelijke veiligheidsstaven effectgemeenten + regionale veiligheidsstaf met de coördinerend burgemeester	CoPI + veldeenheden + RegOT

Tabel 1: coördinatiealarmen GRIP-procedure.²

De GRIP-procedure wordt opgestart door de operationele functionarissen in het veld, zodra duidelijk is dat een gecoördineerd optreden van de operationele diensten voor bron- en effectbestrijding noodzakelijk is. De verdere alarmering volgens de GRIP-procedure wordt vervolgens door de regionale alarmcentrale van de brandweer (RAC) uitgevoerd. De gewaarschuwde meldkamers van de andere operationele

¹ Toelichting bij het Regionaal Operationeel Basisplan Rotterdam-Rijnmond, p. 3, Rampenplan gemeente Schiedam, Veiliger en Bereikbaar (2000), p. 8, en rampenplan gemeente Vlaardingen (2001), p. 6-7.

² Toelichting bij het Regionaal Operationeel Basisplan Rotterdam-Rijnmond, p. 8-11.

partners en gemeenten zijn vervolgens verantwoordelijk voor het dooralarmeren van hun eigen organisatie.

Bronbestrijding betekent zoveel als het bestrijden of verhelpen van de oorzaak van de calamiteit op de plaats van het incident (bijvoorbeeld een brand of een ongeval). Effectbestrijding zorgt voor het verminderen van de (nadelige) gevolgen van calamiteit in de omgeving van het incident (bijvoorbeeld evacuatie). Om aan de doelstellingen van een gecoördineerd optreden te voldoen, wordt op drie (gemeentelijke) niveaus leiding gegeven. Deze niveaus worden in onderstaande paragrafen besproken.

2.2 De organisatie van de rampenbestrijding in Rotterdam-Rijnmond

Het Regionaal Model Rampenplan is opgenomen in de rampenplannen van de gemeenten Schiedam en Vlaardingen. De hoofdstructuur van de organisatie van de rampenbestrijding, alsmede de taken en bevoegdheden van de verschillende diensten en organisaties worden in deze gemeentelijke rampenplannen beschreven.

Tot en met GRIP 2 (lokaal incident met uitstraling naar de omgeving) wordt de coördinatie van de bron- en effectbestrijding uitgevoerd door het Commando Plaats Incident (CoPI) op operationeel niveau en de commandant brandweer met een Regionaal Operationeel Team (RegOT) op tactisch niveau. Zowel in het CoPI als in het RegOT zitten vertegenwoordigers van de hulpverleningsdiensten (brandweer, politie, GHOR) en een persvoorlichter die namens alle diensten de voorlichting aan de media verstrekt. Ook medewerkers van het Gemeentelijk Havenbedrijf Rotterdam / Rotterdam Port Authority (GHR/RPA) en de DCMR Milieudienst Rijnmond participeren in deze crisistaven. Het RegOT kent daarbij de uitbreiding met het een ambtenaar rampenbestrijding van de bestuursdienst van de gemeente Rotterdam en eventueel liaisons van andere diensten en organisaties.

Op het moment dat er sprake is van een bijzonder ongeval of ramp (GRIP-3), wordt deze organisatie uitgebreid met de gemeentelijke veiligheidsstaf op strategisch niveau. Deze staat onder leiding van de burgemeester die bij een dergelijke calamiteit het opperbevel in zijn gemeente voert. Behalve de burgemeester nemen ook vertegenwoordigers van onder meer de brandweer, de politie, de GHOR en diverse gemeentelijke diensten zoals de afdelingen bestuursdienst, communicatie en welzijn plaats in de gemeentelijke veiligheidsstaf. De veiligheidsstaf kent zodoende een multidisciplinaire samenstelling. GRIP 3 wordt ingesteld door bepaalde functionarissen op officiersniveau of door de Burgemeester. Verder wordt GRIP 3 ingesteld indien de sirenes voor de bevolking worden geactiveerd. Met deze signalen worden de mensen opgeroepen om binnen te blijven, ramen en deuren te sluiten en naar Radio Rijnmond te luisteren. Deze regionale radiozender fungeert vanaf dat moment als de officiële rampenzender van de regio. Bij GRIP 3 ziet de coördinatie er dus als volgt uit:

- het Commando Plaats Incident (CoPI) op uitvoerend niveau;
- het Regionaal Operationeel Team (RegOT) op tactisch niveau;
- de gemeentelijke veiligheidsstaf op strategisch niveau.

De laatste fase van de GRIP-procedure (GRIP 4) wordt ingesteld zodra de effecten van het incident de gemeentegrens van de brongemeente overschrijden en er vraag

is naar afstemming tussen verschillende gemeenten (brongemeente en effectgemeente).

“Het incident is gemeentegrens overschrijdend en vraagt om afstemming tussen de verschillende gemeenten. Meerdere gemeentelijke rampenstaven kunnen bij het incident betrokken zijn. De bestuurlijke afstemming geschiedt door de coördinerend burgemeester. In de diverse gemeentelijke rampenstaven zijn eventueel desgevraagd vertegenwoordigers aanwezig namens het regionaal operationeel team voor het afstemmen van de lokale bijstandsbehoefte en het bewaken van een juiste beeldvorming”.³

Daarbij geldt bij de afhandeling als uitgangspunt “dat wat lokaal gedaan kan worden, lokaal geschiedt door de lokale rampenstaf. De bestuurlijke afstemming tussen de rampenstaven en de persvoorlichting geschiedt door de coördinerend burgemeester. Deze kan een regionale beleidsstaf instellen. Het Regionaal Operationeel Team zorgt onder andere voor de operationele afstemming, bijstandverlening en logistiek. De Regionaal Commandant brandweer is operationeel leider en voert in die hoedanigheid overleg met de bestuurlijk coördinator.”⁴ Door of namens de coördinerend burgemeester en of de regionaal commandant brandweer geschiedt de voorlichting.⁵

Net als bij GRIP 3 vindt er op drie niveaus coördinatie plaats. Een verschil is echter dat bij GRIP 4 de coördinatie op strategisch niveau plaatsvindt bij de regionale veiligheidsstaf. Bij GRIP 4 ziet de coördinatie er dus als volgt uit:

- het Commando Plaats Incident (CoPI) op uitvoerend niveau;
- het Regionaal Operationeel Team (RegOT) op tactisch niveau;
- de regionale veiligheidsstaf en gemeentelijke veiligheidsstaven op strategisch (coördinerend) niveau.

Volgens de gemeenschappelijke regeling (artikel 30 lid 2) is de voorzitter van de Regionale Hulpverleningsdienst Rotterdam-Rijnmond (RHRR), dat is de burgemeester van gemeente Rotterdam, belast met de bestuurlijke coördinatie van de maatregelen in de betrokken gemeenten.⁶

---

³ Regionaal operationeel basisplan, p. 15.

⁴ Idem.

⁵ Idem.

⁶ Het voert in het kader van deze evaluatie te ver om alle mogelijk denkbare problemen van deze regeling te bespreken. Of en in welke mate er bovenlokale sturing wordt gewenst, wordt uiteindelijk tenminste zoveel meer door de betrokkenen als door de regels bepaald. Discussies over de reikwijdte van de bestuurlijke coördinatie en de verhouding met de lokale autonomie sluiten nauw aan bij thans landelijk gevoerde discussies naar aanleiding van rapporten van de commissie-Brouwer (Visiedocument, 2002) en van de Raad voor het Openbaar Bestuur (2002). Daarbij zijn zowel voorstanders van het lokale primaat als aanhangers van versterking van de regionale processen te onderkennen. Zie in dit verband ook het themanummer over dit onderwerp in het Tijdschrift voor Politie (december 2002).

3 De gebeurtenissen van woensdag 6 maart 2002

3.1 Melding en alarmering

Woensdag 6 maart 2002 meldde de portier van de scheepswerf Vlaardingen-Oost om 15.57 uur aan de regionale alarmcentrale (RAC) een explosie aan boord van het vissersschip 'Friesland' (SCH21) in de Vulcaanhaven in Vlaardingen.⁷ De explosie veroorzaakte een kleine binnenbrand die al spoedig gepaard ging met een aanzienlijke rookontwikkeling. Het schip lag op dat moment in verband met reparatiewerkzaamheden in een drijvend dok van de scheepswerf.

De eerste voertuigen van de brandweer meldden zich na alarmering door de RAC om 16.03 uur ter plaatse. Enkele minuten later, om 16.07 uur, was sprake van de alarmeringsfase 'grote brand' met een hevig toenemende hoeveelheid rook. De geelwit gekleurde rookwolk dreef noordoostelijk in de richting van de gemeente Schiedam dat daardoor als het effectgebied van de brand werd gemarkeerd.

Alarmering CoPI

De hoofdofficier van dienst van de regionale brandweer was op het moment van alarmering (16.07 uur) voor een overleg aanwezig in het Airport Hotel in Rotterdam.⁸ Hij kwam omstreeks 17.00 uur ter plaatse en vervulde vanaf dat moment de functie leider Commando Plaats Incident (CoPI). Om 16.21 uur was de alarmeringsfase 2 van de Gecoördineerde Regionale Incidentenbestrijdingsprocedure (GRIP) afgekondigd.⁹ Dat betekent dat naast het CoPI ter plaatse bij het incident in het World Port Center (WPC) een Regionaal Operationeel Team (RegOT) moet worden opgestart. De chemisch adviseur van de DCMR Milieudienst Rijnmond werd om 16.05 uur gealarmeerd en was om 16.15 uur ter plaatse. In een eerste (motorkap-) overleg met de officier van dienst van de intergemeentelijke brandweer Waterweg werd besloten om gezien de aard van de rook een GRIP 2-situatie af te kondigen.

De commandant van brandweer Waterweg ging kort na zijn alarmering richting de Vulcaanhaven. Voordat hij bij het brandende schip arriveerde nam de commandant positie in op het zuidelijke punt van de landtong tussen het haventerrein en de A4. Na telefonisch contact rond 16.40 uur met de chemisch adviseur van de DCMR gaf de commandant van de brandweer Waterweg rond 16.40 uur aan de RAC een voorwaarschuwing om Radio Rijnmond op te dragen een bericht uit te zenden waarin werd aangegeven dat bewoners in de wijken Schiedam-Nieuwland en West-Frankenland binnen moesten blijven en hun ramen en deuren moesten sluiten. Ook diende de RAC het activeren van de sirenes voor de betrokken wijken voor te bereiden. Daarna vervolgde de commandant van brandweer Waterweg zijn rit naar het CoPI op de scheepswerf Vlaardingen-Oost.

De regionale verbindingcentrale van de politie (RVC) ontving om 16.01 uur het bericht van de RAC dat een schip in dok in de brand stond. Het CoPI-stafid van het politiedistrict Waterweg vernam rond 16.27 uur dat het incident in de Vulcaanhaven een GRIP 2 was geworden. Na geïnformeerd te zijn door de RVC van de politie

---

⁷ CoPI-evaluatie brand aan boord MS Friesland, woensdag 6 maart – 8 maart 2002 aan de Schiedamsedijk 2a te Vlaardingen, p. 7, en Rapport RAC Rotterdam-Rijnmond, 8 maart 2002, p.1.

⁸ CoPI-evaluatie, p. 7, en interview respondent.

⁹ CoPI-evaluatie brand, p. 6, en Rapport RAC Rotterdam-Rijnmond, 8 maart 2002, p.1.

arriveerde hij om 16.50 uur bij de poort van de scheepswerf.¹⁰ De chef van dienst was met een collega van district Waterweg reeds enige minuten ter plaatse (16.43 uur).¹¹

Alarmering RegOT

Vanaf het moment dat er een GRIP 2 was afgekondigd (16.21 uur) dienden de leden van het RegOT door de regionale alarmcentrale van de brandweer te worden gealarmeerd. Geconcludeerd kan worden dat dit niet geheel juist is verlopen. Zo werden de vertegenwoordigers van de bestuursdienst van de gemeente Rotterdam en de functionarissen van de GHOR niet door de RAC gealarmeerd.¹² Het RegOT was rond 17.00 uur operationeel, ongeveer veertig minuten na alarmering, en had om 17.15 een eerste plenair overleg.¹³ Bij dit overleg zaten vertegenwoordigers van de brandweer, politie, DCMR, en het GHR/RPA bijeen. In een later stadium namen ook de medewerkers van de bestuursdienst van de gemeente Rotterdam en de GHOR zitting in het RegOT.

Alarmering bewoners effectgebied

Op last van de leider CoPI, en na overleg met de commandant van brandweer Waterweg en de chemisch adviseur van de DCMR, activeerde de RAC kort na 17.00 uur de sirenes in het benedenwindse gebied.¹⁴ Dit besluit is door deze personen unaniem genomen en werd door de leider CoPI aan de leider RegOT medegedeeld.¹⁵ De beslissing was gebaseerd op meetresultaten gedaan in de directe omgeving van de brand (16.40 uur) en eigen waarneming (zicht, rook, stank en geïrriteerde luchtwegen) van de betrokken personen.

Het effectgebied, bestaande uit Schiedam-West en Schiedam-Nieuwland, ondervond de meeste hinder van de rook. Daarom werden enige minuten later de bewoners van dit gebied opgeroepen naar binnen te gaan, hun ramen en deuren te sluiten en de regionale rampenzender Radio Rijnmond in te schakelen. Het bepalen van welke te activeren sirenes werd gedaan door de RAC, mede gebaseerd op een ruwe schatting van het effectgebied door de leidinggevenden ter plaatse.

Alarmering gemeentelijke veiligheidsstaven

Het activeren van de sirenes hield automatisch in dat er vanaf dat moment sprake was van een GRIP 3.¹⁶ Dit betekende dat, conform de rampenplannen van beide gemeentes en het Regionaal Operationeel Basisplan Rotterdam-Rijnmond, in zowel de gemeente Vlaardingen (brongebied) als in de gemeente Schiedam (effectgebied) een gemeentelijke veiligheidsstaf (GVS) bijeen werd geroepen. De RAC is verantwoordelijk voor de alarmering van de betrokken diensten en personen die in de veiligheidsstaven zitting hebben. De veiligheidsstaf in Schiedam werd echter niet door de RAC gealarmeerd, omdat de ramp zich in Vlaardingen voltrok en het alarmprotocol kennelijk niet goed werd toegepast.¹⁷

---

¹⁰ Verslaglegging en evaluatie GRIP 4 te Vlaardingen op 6 maart 2002, p.1.

¹¹ Interview respondent.

¹² Evaluatierapport optreden van het Regionaal Operationeel Team, woensdag 6 maart 2002, GRIP 4, Brand vissersschip "Friesland", Schiedamsedijk 2a te Vlaardingen, p. 5.

¹³ Interview respondent.

¹⁴ CoPI-evaluatie, p. 6-8, en Rapport RAC, p.1.

¹⁵ CoPI-evaluatie, p. 8, en interview respondent.

¹⁶ CoPI-evaluatie, p. 6.

¹⁷ Eerste impressie gemeentelijke veiligheidsstaf Schiedam, p. 2-3.

Alarmering gemeentelijke veiligheidsstaf Vlaardingen

De RAC maakte aan de crisismanager van de gemeente Vlaardingen tussen 16.30 uur en 16.45 uur melding van een GRIP 2 situatie in de Vulcaanhaven. Na contact met de loco-burgemeester van de gemeente Vlaardingen werd besloten om de gemeentelijke veiligheidsstaf in de brandweerkazerne bijeen te roepen. Op het moment van alarmering (rond 17.00 uur) door de commandant van brandweer Waterweg was de (waarnemend) burgemeester op weg naar huis in Waddinxveen. Hij zou in verband met de uitslagen van de gemeenteraadsverkiezingen later op de avond weer terugkeren naar Vlaardingen.¹⁸ De veiligheidsstaf bestond om 17.15 uur uit de loco-burgemeester en andere vertegenwoordigers van de gemeente (de gemeentesecretaris, het hoofd communicatie en de veiligheidscoördinator), en leidinggevend van politiedistrict Waterweg en brandweer Waterweg. Rond 17.30 uur wordt er in Vlaardingen vanuit gegaan dat er sprake is van GRIP 4. Om 17.40 uur nam ook de (waarnemend) burgemeester zitting in de veiligheidsstaf.¹⁹

Alarmering gemeentelijke veiligheidsstaf Schiedam

De veiligheidsstaf van de gemeente Schiedam werd, als aangegeven, gedurende de ramp in Vlaardingen niet door de RAC gealarmeerd.²⁰ De crisismanager van de gemeente Schiedam werd geattendeerd op de grote hoeveelheid rook en had, zoals afgesproken in het back-up alarmeringssysteem van de gemeentelijke veiligheidsstaf van de gemeente Schiedam, contact met de commandant van de brandweer Waterweg.²¹ De commandant stelde de crisismanager op de hoogte van de brand in Vlaardingen. Hij deelde tevens mede dat de sirenes in een gedeelte van Schiedam geactiveerd zouden worden en dat de gemeentelijke veiligheidsstaf bijeen geroepen moest worden. Beiden gingen richting de brandweerkazerne waar de gemeentelijke veiligheidsstaf bijeen zou komen. Ook namen zij rond 17.00 uur contact op met de burgemeester van Schiedam en verzochten hem eveneens richting de brandweerkazerne te gaan. De crisismanager verzocht daarna niet alleen vertegenwoordigers van het politiedistrict Schiedam en de GHOR, maar ook verschillende ambtenaren van de gemeente om zitting in de veiligheidsstaf te nemen.²² Aan de rampenbestrijdingsorganisatie van Schiedam namen dus vertegenwoordigers van de brandweer, politie, GHOR, DCMR en de gemeente deel.

Alarmering regionale veiligheidsstaf: de situatie vanaf 17.03 uur

Tussen 17.00 uur en 18.00 uur bestond een wat onduidelijke situatie. Dat blijkt als de verschillende evaluaties en rapporten worden beschouwd. De hoofdofficier van dienst (leider CoPI) verwoordt zijn contact als volgt:

“Vervolgens telefonisch contact opgenomen met commandant Berghuijs en hem voorgesteld GRIP 4 in te stellen. De heer Berghuijs verzocht in eerste instantie de commandant Waterweg te wijzen op de mogelijkheid de twee betrokken gemeenten Schiedam en Vlaardingen te laten functioneren met een gemeenschappelijke veiligheidsstaf en te volstaan met GRIP 3. Dit is vervolgens telefonisch voorgelegd aan de commandant Waterweg. Deze is

---

¹⁸ Interview respondent.

¹⁹ Journaal crisiscentrum gemeente Vlaardingen met betrekking tot de brand op de trawler Friesland in het dok bij VOS (HVO) op 6 maart 2002, p. 1.

²⁰ De RAC had het incident aangemaakt als een gebeurtenis in Vlaardingen. Schiedam kwam hierdoor voor de RAC niet in beeld; er vond geen alarmering plaats van betrokkenen in Schiedam.

²¹ Eerste impressie gemeentelijke veiligheidsstaf Schiedam, p. 2-3.

²² Eerste impressie gemeentelijke veiligheidsstaf Schiedam, p. 2-3.

daarbij verzocht rechtstreeks in overleg te treden met de regionaal commandant.”²³

“In het uur wat zich afspeelde tussen GRIP 3 en GRIP 4 was het voor het RegOT niet duidelijk wat er precies aan de hand was. Er kwamen vrij mistige, verwarrende en tegenstrijdige berichten bij het RegOT binnen waardoor een goed overzicht van de omvang van het incident krijgen lastig was. Daarnaast waren de verbindingen met het veld moeizaam tot stand te brengen (congesties niet bereikbaar zijn van functionarissen). Ook onjuiste beschikbare nummers werkten in het begin belemmerend.”²⁴

In het verslag van de regionaal commandant verwoordt deze het als volgt:

“Leider CoPI besluit om twee sirenes te activeren om GRIP 3 in te stellen en adviseert kort na vijven de regionaal commandant om over te gaan op GRIP 4. Op basis van mijn beoordeling van de toestand en gezien de gevoeligheid met betrekking tot de overdracht van de operationele leiding, geef ik aan ter zake eerst overleg te willen voeren met de commandant Waterweg die op dat moment de operationele leiding heeft. (...) Om 17.30 uur vindt er nader overleg plaats met de commandant Waterweg die gegeven het feit dat er in twee gemeenten GRIP 3 is ingesteld van oordeel is dat er dus automatisch sprake is van een GRIP 4-situatie en de regionale veiligheidsstaf de situatie zou moeten overnemen. Gezien de genoemde overwegingen onder punt 4 (weinig effecten brand in Vlaardingen en feitelijk alleen echt GRIP 3-situatie in Schiedam) geef ik de commandant Waterweg in overweging de opschaling naar GRIP 4 voor te leggen aan de burgemeester van Schiedam. In reactie hierop komt de beslissing van de burgemeester in operationele zin op te schalen naar GRIP 4, maar (nog) niet in bestuurlijke zin. Feitelijk ontstond daardoor een GRIP 3,5-situatie.”

De lezing uit Schiedam over deze situatie is duidelijk een andere:

“Vanaf het moment dat de sirenes gaan is het voor de burgemeester en andere betrokkenen vanzelfsprekend, dat er sprake is van een ramp in de zin van de Wet Rampen en Zware Ongevallen, of anders gezegd van GRIP 3 (lokale ramp) volgens de regionale opschalingsprocedure. Op dat moment staat het voor de nog onderweg zijnde commandant al vast dat er sprake is van GRIP 4 (bovenlokale ramp), omdat:

- hij weet dat er in Vlaardingen ook GRIP 3 geldt, er dus twee gemeenten het rampenplan volgen en er dus sprake is van een bovenlokale ramp;
- hij weet dat de hoofdofficier van dienst het RegOT geadviseerd heeft GRIP 4 in te stellen;
- hij op weg naar de brandweerkazerne telefonisch overleg gehad heeft met de regionaal commandant en daarin zijn standpunt kenbaar gemaakt heeft dat er sprake is van GRIP 4.

Na aankomst van de commandant in de kazerne is het, mede vanwege de daarmee inkomende informatie voor de GVS (gemeentelijke veiligheidsstaf Schiedam) duidelijk, dat er sprake is van GRIP 4 (bovenlokale ramp). Omstreeks 17.35 uur is er nog eens telefonisch contact tussen de

²³ CoPI-evaluatie brand aan boord MS Friesland, p. 8.

²⁴ Evaluatierapport optreden van het Regionaal Operationeel Team, woensdag 6 maart 2002, GRIP 4, Brand vissersschip “Friesland”, Schiedamsedijk 2a te Vlaardingen, p.4.

commandant en de regionaal commandant waarin de commandant zijn standpunt verwoordt dat er sprake is van GRIP 4. Vervolgens heeft de regionaal commandant de burgemeester van Schiedam aan de lijn, die ook stelt dat er sprake is van GRIP 4 en dat de heer Opstelten zijn taak als coördinerend burgemeester moet oppakken. Hierbij wordt de regionaal commandant nog voorgesteld, de heer Opstelten de optie aan te reiken om in overleg met de burgemeester van Vlaardingen af te spreken om de burgemeester van Schiedam voor dit incident aan te wijzen als coördinerend burgemeester.”²⁵

Het logboek van de gemeentelijke veiligheidsstaf van Schiedam meldt tevens:

“Van Leeuwen heeft telefonisch contact met Berghuijs en deelt mee dat zowel in Vlaardingen als Schiedam alarmfase GRIP 3 van kracht is en dat daarom GRIP 4 aan de orde is. Ook Scheeres vindt dat er sprake is van GRIP 4. Opstelten moet zijn functie van coördinerend burgemeester opnemen.”²⁶

Uit bovenstaande wordt duidelijk dat er verschillen van inzicht zijn over de gebeurtenissen tussen 17.00 uur en 18.00 uur. Als onderzoekers is het onmogelijk op basis van de exacte waarheid boven tafel te krijgen. Dit alleen al vanwege het feit dat vrijwel alle cruciale gesprekken mobiel plaatsvonden en niets op band is vastgelegd. Duidelijk is dat de regionaal commandant huiverig was om over te gaan op GRIP 4 en dat sneller contact tussen de meest betrokken bestuurders (zoals gewenst door de burgemeester van Schiedam) op zijn plaats was geweest. Iets na half zes verzocht burgemeester Scheeres van Schiedam de regionaal commandant contact te leggen met de voorzitter van de RHRR / burgemeester van Rotterdam om te overleggen over de situatie. Overleg met de burgemeester van Rotterdam vond niet voor 18.00 uur plaats, waardoor te lang een schimmige situatie bleef bestaan.

Na overleg tussen de regionaal commandant en de burgemeester van Rotterdam rond 18.00 uur is om 18.04 uur besloten tot het instellen van GRIP 4. De regionaal commandant heeft hiervan mededeling gedaan aan het RegOT. Dit overleg was mede het gevolg van het feit dat de burgemeester van Rotterdam signalen had ontvangen over de stembureaus in Delfshaven alwaar de sirenes te horen waren. Hierdoor was ook Rotterdam onderdeel geworden van het effectgebied.

De meeste leden van de regionale veiligheidsstaf waren op het moment van alarmering ook vertegenwoordigd door afgevaardigden in het RegOT. Het Openbaar Ministerie (OM) is ondanks de GRIP 4 niet geïnformeerd of gealarmeerd over de situatie in de Vlaardingen en Schiedam. Zij had geen kennis van de opschaling naar aanleiding van de brand in de Vulcaanhaven en heeft daarom geen zitting kunnen nemen in de regionale veiligheidsstaf. Door het optreden van de coördinerend burgemeester in het journaal van 20.00 uur werd duidelijk dat de regionale veiligheidsstaf bijeen was. Na contact met de korpschef van politie Rotterdam-Rijnmond werd besloten dat de Hoofdofficier van Justitie niet meer naar de regionale veiligheidsstaf zou afreizen. Het hoofd van de stafsectie van de GHR/RPA was naar aanleiding van de GRIP 2-situatie om 16.30 uur gealarmeerd door het Haven Coördinatie Centrum (HCC) en arriveerde rond 17.00 uur in het RegOT.²⁷ De havenmeester van het GHR/RPA werd om 16.45 over de brand ingelicht en

²⁵ Eerste impressie gemeentelijke veiligheidsstaf Schiedam, p. 3-4.

²⁶ Logboek gemeentelijke veiligheidsstaf Schiedam, p. 6.

²⁷ Evaluatierapport RegOT, woensdag 6 maart 2002, p. 6.

arriveerde rond 17.30 uur bij het WPC.²⁸ Omstreeks 18.20 uur was de regionale veiligheidsstaf, op het OM na, compleet en kon uitvoering geven aan de coördinerende taak op regionaal niveau. Inmiddels was er contact geweest tussen de burgemeester van Rotterdam en zijn collega's in Schiedam en Vlaardingen. Een eerste plenair overleg volgde om een zo helder mogelijk beeld van de situatie te krijgen.²⁹

3.2 Bron- en effectbestrijding en de meest betrokken organisaties

Kort na de alarmering en het ter plaatse komen van de eerste blusvoertuigen van de brandweer, werd gestart met het bestrijden van de brand in het voorste gedeelte van het vissersschip. Het werd vrij snel duidelijk dat bronbestrijding niet makkelijk zou worden.³⁰ De werfdirecteur van HVO meldde bij het CoPI dat een vergelijkbare brand ooit vijf dagen had geduurd.³¹ Dit bericht zou later een eigen leven gaan leiden. Er werd uitgegaan van een langdurige emissie. De brand werd vanaf het begin met water bestreden om de temperatuur van het schip laag te krijgen. Daarbij was sprake van een forse inzet van de brandweer en de GHR/RPA.³² Er ontstonden in de loop van de middag stabiliteitsproblemen. Er werd gevreesd dat het schip of het dok, waarin het schip lag, zou kapseizen. Dat maakte de bestrijding van de brand vanaf het begin complex. Alle opties die werden bedacht, hadden wel weer bepaalde nadelen of waren lastig uitvoerbaar.

Tijdens overleg binnen het CoPI werd op 6 maart vanaf een uur of half zeven een aantal blusopties besproken. Dit waren:

1. blussen met veel water;
2. blussen met veel schuim;
3. inertiseren met blusgas;
4. het schip laten zinken;
5. het dok naar zee slepen.³³

De meeste van deze mogelijkheden waren geen reële optie in verband met een eventuele toenemende instabiliteit van met name het dok (optie 1, 4 en 5), een onvolledige verbranding met sterke rookontwikkeling (optie 2) of de inrichting van het schip (optie 3). Daarom legden de brandweereenheden op en rond het vissersschip en de blusboten van het GHR/RPA de nadruk op het koelen van het schip. Verder poogde men door de rook te doen neerslaan verdere wolkvorming en de daarmee gepaard gaande overlast te voorkomen.

Het zwaartepunt van de bestrijding lag uiteraard bij de brandweer die met veel materieel aanwezig was. Daarnaast zette de GHR/RPA vijf blusboten in. Vertegenwoordigers van de brandweer participeerden in alle crisisstaven en van de GHR/RPA in CoPI, RegOT en de regionale veiligheidsstaf.

Rond 19.45 uur gaf het CoPI aan het RegOT door dat deze strategie succes leek op te leveren.³⁴ De brand op het schip werd minder en de metingen door de DCMR

---

²⁸ Interview respondent.

²⁹ Evaluatierapport RegOT, woensdag 6 maart 2002, p. 10.

³⁰ CoPI-evaluatie, p. 3.

³¹ CoPI-evaluatie, p. 4.

³² Blusboten HD 2, 11, 13, 15 en 18 van de GHR/RPA, ook alle schuimeenheden GB waren ter plaatse, zie CoPI-evaluatie, p. 9-10.

³³ CoPI-evaluatie, bestuurlijke samenvatting, p. 4-6.

bleven zowel in de directe als in de verdere omgeving negatief. Binnenblijven was niet langer noodzakelijk. Daarom door de regionale veiligheidsstaf om 20.10 uur besloten tot afschaling, en werden om 20.17 uur opnieuw de sirenes geactiveerd om dit besluit aan de bevolking in het effectgebied kenbaar te maken.³⁵

De DCMR, die vertegenwoordigers had in bijna alle multidisciplinair samengestelde staven, heeft vanaf ongeveer 16.30 uur metingen verricht om de effecten van het verbrande isolatieschuim vast te stellen. Er werd ook gemeten op blauwzuurgas. Alle metingen waren negatief. De chemisch adviseur in het CoPI heeft kort na het eerste overleg met de hoofdofficier van dienst van de regionale brandweer verzocht om de Milieuongevallendienst (MOD) van het Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu (RIVM) te alarmeren. Dit verzoek is in de beginfase door de hectiek bij de DCMR blijven liggen.³⁶ Uit telefonisch contact met de chemisch adviseur van de DCMR rond 18.30 uur bleek dat de MOD-ploeg onderweg was richting Vlaardingen. Men had problemen met het vinden van de juiste route wat voor de nodige vertraging zorgde. Uiteindelijk kwam de MOD om 21.00 uur ter plaatse en begon met het doen van metingen.

Na de opschaling tot GRIP 3 (17.03 uur) en GRIP 4 (18.04 uur) kon de status van de brand tegen 21.00 uur als die van een "grote brand" worden omschreven. Er werd teruggeschaald naar coördinatiealarm 1. Deze GRIP-fase bleef van kracht in verband met de coördinatie van de bronbestrijding. Uiteindelijk kon op donderdag 7 maart 2002 rond 09.15 uur het sein "brandmeester" worden gegeven en waren rond middernacht alle branden aan boord van het vissersschip geblust.³⁷

Op 7 maart 2002 zijn er voor het CoPI met behulp van een politiehelikopter warmtebeelden gemaakt van het vissersschip. Zodoende kreeg men beter zicht op de situatie in het schip in de Vulcaanhaven. Een verkenning door brandweereenheden kon hierdoor plaatsvinden. De brand concentreerde zich in de laatste fase met name in de accommodaties onder in het schip. Tijdens de bestrijding van de brand in het schip vonden er regelmatig *flash overs* plaats, waardoor de brandweereenheden voorzichtig te werk moesten. Een bijkomend probleem op donderdag was de afnemende stabiliteit van het schip en het dok. Door het vele bluswater boog het dok waarin het schip lag ernstig door. Het in het schip aanwezige bluswater diende daarom spoedig te worden geloosd om de stabiliteit te verbeteren.³⁸ Ondanks bovenstaande hindernissen slaagde de brandweer er in om het vuur op het schip steeds verder te bedwingen. Om 13.40 uur op vrijdag 8 maart 2002 werd GRIP 1 ingetrokken.

3.3 Geneeskundige hulpverlening en bevolkingszorg en de betrokken organisaties

Tijdens de bestrijding van de brand stonden twee ambulances van de GGD Nieuwe Waterweg-Noord paraat nabij het brandende vissersschip in de Vulcaanhaven. Door de brand en de rookontwikkeling hadden diverse betrokken dokwerkers problemen met de ademhaling. Uiteindelijk is één persoon van het rampterrein naar het

---

³⁴ CoPI-evaluatie, bestuurlijke samenvatting, p. 7.

³⁵ Verslag regionale veiligheidsstaf d.d. 6 maart 2002, p.3.

³⁶ Uitrustingsrapport 6 en 7 maart, DCMR, Milieudienst Rijnmond, chemisch advies, p. 3.

³⁷ CoPI-evaluatie, p. 30.

³⁸ CoPI-evaluatie, p. 21-31.

Vlietland-ziekenhuis in Schiedam afgevoerd. Vanuit het effectgebied zijn vijf slachtoffers met gelijksoortige klachten naar hetzelfde ziekenhuis gegaan.³⁹

Doordat de sirenes in Schiedam loeiden, worden op initiatief van het Hoofd Bedrijfshulpverlening Vlietland-ziekenhuis in Schiedam alle ramen en deuren gesloten en gaat het interne rampen-opvangplan in werking. Daarnaast wordt er zonder overleg met de GHOR (Geneeskundige Hulpverlening bij Ongevallen en Rampen) het calamiteitenplan in werking gesteld, aangezien er sprake zou kunnen zijn van een situatie met veel gewonden.⁴⁰ De Raad van Bestuur informeert op eigen initiatief twee ziekenhuizen in Rotterdam in verband met mogelijke toestroom van patiënten uit de regio Nieuwe Waterweg-Noord.⁴¹ Om 17.30 uur worden de ventilatiesystemen op de OK-ruimten van het Vlietland-ziekenhuis in Vlaardingen en Schiedam afgesloten.⁴²

De afdeling Spoed Eisende Hulp van het ziekenhuis, dat tegen het effectgebied lag, is volgens het verslag van het Actiecentrum GHOR om 18.10 uur geïnformeerd over de GRIP-situaties in Vlaardingen en Schiedam.⁴³ Daarbij werd eveneens verteld dat eventuele slachtoffers met betrekking tot deze ramp symptomatisch moesten worden behandeld.⁴⁴ Deze melding is niet bekend bij de Spoed Eisende Hulp afdelingen, noch in locatie Schiedam, noch in locatie Vlaardingen. Het managementteam en de Raad van Bestuur geven aan niet vernomen te hebben dat er hierover melding is gemaakt in het ziekenhuis. Het Vlietland-ziekenhuis heeft zelf wel actie ondernomen om via de GGD Nieuwe Waterweg Noord beeld te krijgen van mogelijke (aantallen) gewonden.⁴⁵

Het ziekenhuis ontving van de politie in het CoPI het advies om haar ventilatiesysteem uit te schakelen in verband met stankklachten in het gebouw.⁴⁶ Deze klachten waren een direct gevolg van de brand in de Vulcaanhaven. De ventilatiesystemen waren op dat moment inmiddels reeds uitgeschakeld. Er is vanuit de politie een medewerker naar het Vlietland-ziekenhuis gestuurd om de communicatie tussen de politie en het ziekenhuis zo goed mogelijk te laten verlopen. Verschillende media bellen na 18.15 uur voor informatie naar het Vlietland-ziekenhuis. De berichtgeving over de situatie in het effectgebied was onhelder. Zo komen bijvoorbeeld bezoekers van patiënten naar het ziekenhuis, terwijl de situatie buiten nog niet veilig is.⁴⁷

De directeur van het Vlietland-ziekenhuis informeerde rond 19.50 uur bij de directeur van de GGD Nieuwe Waterweg Noord of er nog meer slachtoffers werden verwacht. Tevens meldde hij dat de directie van het ziekenhuis niet gealarmeerd is over de brand in Vlaardingen en het ziekenhuis, terwijl het tegen het effectgebied van de brand lag, slachtoffers van de brand op moest nemen.⁴⁸ De GHOR is er vanuit gegaan dat deze informatie in het ziekenhuis via de alarmering van de afdeling

³⁹ Beoordeling van gezondheidsrisico's van de brand in de Vulcaanhaven in Vlaardingen op 6 maart 2002 (april 2002), p.3.

⁴⁰ Verslag HSGHOR, p. 1.

⁴¹ Verslag vergadering Managementteam Vlietlandziekenhuis (23 april 2002), in aanwezigheid van het hoofd BHV Vlietlandziekenhuis, de GHOR, de brandweer Waterweg, de gemeente Schiedam en de GGD Nieuwe Waterweg Noord.

⁴² Verslag Giframp woensdag 6 maart 2002, Hoofd BHV Vlietland-ziekenhuis.

⁴³ Verslag Actiecentrum GHOR, p. 2.

⁴⁴ Verslag HSGHOR inzake incident Vulcaanhaven d.d. 6 maart 2002, p. 1, en Verslag Actiecentrum GHOR, p.2.

⁴⁵ Verslag vergadering managementteam Vlietland-ziekenhuis (23 april 2002).

⁴⁶ Verslag HSGHOR, p.1.

⁴⁷ Verslag Giframp woensdag 6 maart 2002, Hoofd BHV Vlietland-ziekenhuis.

⁴⁸ Interviews respondenten.

Spoedeisende Eerste Hulp gecommuniceerd werd met de directie volgens de interne procedures van het ziekenhuis.

Bij een aantal Vlaardingse bedrijven op het industrieterrein tussen de scheepswerf en de A4 (de zogeheten landtong) bevonden zich ongeveer zestig personen. Dit werd pas duidelijk nadat de burgemeester van Vlaardingen bij binnenkomst in de veiligheidsstaf van Vlaardingen (rond 17.40 uur) een aantal gerichte vragen stelde. Na contact met deze bedrijven bleek dat er nog een flink aantal personeelsleden zich op de landtong bevond. De toegangsweg tot het industrieterrein lag vol in de rook afkomstig van het brandende visserschip. Door deze rookontwikkeling konden zij het terrein niet meer over de weg verlaten. Vervolgens ontstond in de gemeentelijke veiligheidsstaf van Vlaardingen de vraag wie nu maatregelen zou moeten nemen. Het RegOT (gericht op het effectgebied) of het CoPI (dat er dichtbij was)? Uiteindelijk werd door het CoPI besloten om deze personen via het water te evacueren. In totaal werden er rond 20.00 uur bijna vijftig mensen door de rivierpolitie van de landtong naar de haven in Vlaardingen vervoerd. Elf personen bleven met medeweten van het CoPI, achter op bekende locaties.⁴⁹

Tegenover de Vulcaanhaven, aan de andere kant van de Schiedamsedijk, lag ook het sportpark Vijfsluizen pal in de rook. Op het moment dat de sirenes werden geactiveerd bevonden zich hier ongeveer dertig personen (waaronder een groot aantal kinderen). Nadat het CoPI door de gemeentelijke veiligheidsstaf van Vlaardingen rond 19.30 uur op de hoogte werd gesteld van deze situatie, besloot zij dat ontruiming en vervoer per bus een acceptabele optie was. Deze groep werd tussen 20.00 uur en 20.15 uur door de politie, de brandweer en ambulancepersoneel met behulp van een RET-bus uit het effectgebied gehaald.⁵⁰ Medische behandeling van deze personen was niet nodig.

De brand zorgde er tegelijkertijd voor dat ingezet politiepersoneel in het effectgebied in de rookwolk hun taak uitoefende. Vooral het begeleiden van het afzetten van diverse straten en pleinen en het bemensen van deze wegafzettingen betekenden dat agenten werden blootgesteld aan de rook. Vanuit de meldkamer is na enige tijd verschillende keren gewaarschuwd dat het politiepersoneel uit de rook moest gaan.⁵¹ In de praktijk bleek dat niet iedereen hier gehoor aan gaf en de eigen veiligheid uit het oog dreigde te verliezen. Informatie over de schadelijke gevolgen van de rookwolk heeft niet iedere politiefunctionaris op straat tijdig bereikt.⁵² Aangezien zij zonder adembescherming aan het werk waren, zorgde dit bij verschillende agenten voor geïrriteerde luchtwegen. Daardoor is achteraf enige ongerustheid en onzekerheid ontstaan over de gezondheid van de politiemensen op straat.⁵³ Het brandweerpersoneel dat betrokken was bij de bronbestrijding heeft in tegenstelling tot de politie in het effectgebied met behulp van ademlucht in de rook kunnen opereren. Het CoPI en de betrokken hulpverleningsdiensten in de Vulcaanhaven hadden een bovenwindse positie ingenomen, zodat zij geen hinder ondervonden van de rook.

Vanaf het moment dat de sirenes in Schiedam-West en Schiedam-Nieuwland waren geactiveerd fungeerde Radio Rijnmond als rampenzender voor de regio. Het

---

⁴⁹ (voorlopige) Verslaglegging en evaluatie GRIP 4 te Vlaardingen op 6 maart 2002, CoPI-staflied politie, p. 3, en Journaal crisiscentrum gemeente Vlaardingen, p. 3.

⁵⁰ (voorlopige) Verslaglegging en evaluatie GRIP 4, CoPI-staflied politie, p. 3, en Journaal crisiscentrum gemeente Vlaardingen, p. 3.

⁵¹ Uitdraai politiemeldkamer 6 maart 2002.

⁵² Debriefing brand Vulcaanhaven d.d. 6 maart 2002.

⁵³ Interviews respondenten.

radiostation draaide tussen 17.15 uur en 18.05 uur verschillende malen het standaardbandje van de Regionale Hulpverleningsdienst Rotterdam-Rijnmond (RHRR) met daarop de volgende tekst: "Dit is Radio Rijnmond met een mededeling van de alarmcentrale van de brandweer. Door een ongeval zijn er gevaarlijke stoffen vrijgekomen. Bent u in het gebied waar de sirene gaat, ga dan naar binnen, sluit ramen en deuren en blijf luisteren. U krijgt via deze zender zo snel mogelijk meer informatie".⁵⁴ Deze boodschap werd vervolgens ook in het Engels, Turks en Marokkaans herhaald.

Nadat de regionale veiligheidsstaf om 20.10 uur besloot tot afschaling informeerde de coördinerend burgemeester zijn collega in Schiedam hier over.⁵⁵ Binnenblijven was niet langer nodig. Kort daarna loeiden om 20.17 uur opnieuw de sirenes om dit besluit aan de bevolking in het effectgebied kenbaar te maken. Op het moment dat de RAC de sirenes in het effectgebied activeerde, werd de burgemeester van Schiedam door een verslaggever van Radio Rijnmond geïnterviewd. Door in het gesprek te vermelden dat dit het signaal van ontalarmering betrof, kon de burgemeester toelichting bij de ontalarmering geven. Het besluit over de manier waarop de bevolking op de hoogte zou worden gebracht is overigens in het RegOT niet plenair besproken.⁵⁶

Vanaf 16.28 uur zijn verschillende functionarissen van de GHOR door de CPA en de DCMR gealarmeerd.⁵⁷ Verschillende medewerkers van de GHOR waren net terug van een gezamenlijke sessie buiten de regio en kwamen toevallig rond het moment van alarmering op kantoor (waar het actiecentrum GHOR zich ook bevindt). Zij konden direct naar verschillende centra afreizen. In de loop van de middag waren vertegenwoordigers van de GHOR actief in bijna alle multidisciplinair samengestelde staven. Slechts in de veiligheidsstaf van Vlaardingen participeerde niemand vanuit de GHOR.⁵⁸ Het begrip GHOR bleek niet bij eenieder binnen het geneeskundig veld bekend te zijn. Zo bleken verschillende functionarissen in het Vlietlandziekenhuis onbekend met deze nieuwe organisatie.

3.4 Openbare orde en verkeersmaatregelen

De bevolking in het effectgebied reageerde sterk uiteenlopend op het afgaan van de sirenes. Niet iedereen besloot naar binnen te gaan, sommigen negeerden daarmee het herhaalde alarmsignaal en riskeerden dus blootstelling aan schadelijke rookwolken. Deze mensen beschouwden de situatie blijkbaar niet als (levens-) bedreigend. Anderen werden door middenstanders daarentegen gedwongen de straat op te gaan, dit terwijl de sirenes herhaaldelijk loeiden. De bezoekers van Albert Heijn, Blokker en C&A werden bijvoorbeeld het winkelcomplex van het ABC-gebouw uitgezet. De plaatselijke McDonalds liet haar bezoekers weliswaar in het filiaal verblijven, maar er werden tegelijkertijd geen mensen meer binnengelaten. Er werd al met al verschillend gereageerd door bedrijven en middenstand op de ontstane

---

⁵⁴ Geluidsfragmenten Radio Rijnmond 6 maart 2002, Dossier-CD Zeer grote brand vissersschip, Regionale Hulpverleningsdienst Rotterdam-Rijnmond (RHRR).

⁵⁵ Verslag regionale veiligheidsstaf d.d. 6 maart 2002.

⁵⁶ Evaluatierapport Regionaal Operationeel Team, p. 15.

⁵⁷ Verslag HSGHOR, p. 1 en Verslag Actiecentrum GHOR, p.1.

⁵⁸ Hier is ook niet om gevraagd.

situatie.⁵⁹ De sirenes werden diverse malen geactiveerd. Desondanks is het voorgekomen dat mensen na verloop van tijd alsnog naar buiten gingen, omdat zij de sirenes binnen niet hadden gehoord.

Reizigers van de diverse openbaar vervoersbedrijven (RET, Connexxion/ZWN en NS) in Schiedam werden tram, bus of trein uitgezet en moesten hun reis te voet door het effectgebied en de vervuilde lucht voortzetten.⁶⁰ De openbaar vervoersbedrijven hadden namelijk op advies van de politie besloten hun diensten in het effectgebied te staken.⁶¹ De centrale verkeersleiding van de RET was om 16.22 door de meldkamer van de politie in kennis gesteld over de calamiteit in de Vulcaanhaven en kreeg om 17.07 uur het advies vanuit de politiemeldkamer om haar diensten in het effectgebied te stoppen.⁶² De RET gaf daarop aan al haar chauffeurs (trams en bussen) in Schiedam en Vlaardingen de opdracht om terug te keren naar de remise in Rotterdam. De centrale verkeersleiding van het busbedrijf Connexxion daarentegen ontving geen alarmering van de politie, maar werd door de eigen chauffeurs enigszins op de hoogte gesteld van de calamiteiten. De buschauffeurs werden namelijk bij wegafzettingen tegengehouden door agenten van de politie. De verkeersleiding van de Nederlandse Spoorwegen legde het treinverkeer tussen station Vlaardingen-centrum en station Schiedam-centrum om 17.45 uur stil; vanaf 18.30 uur was er geen treinverkeer meer op de gehele Hoekse Lijn (Rotterdam - Hoek van Holland). De verkeersleiding was net als die van Connexxion niet door de meldkamer van de politie gealarmeerd, maar door eigen personeel ter plaatse. Volgens het GHR/RPA ondervond het scheepvaartverkeer geen hinder van de brand in de Vulcaanhaven van Vlaardingen.

De hevige rookontwikkeling zorgde niet alleen in de betrokken wijken van Schiedam voor flinke overlast. Motorrijders van de verkeerspolitie van politieregio Rotterdam-Rijnmond meldden kort voor 16.30 uur dat er op de A4 en in de Beneluxtunnel flinke overlast bestond door de rookontwikkeling.⁶³ Er hing een zeer dichte mist waarbij het zicht minder dan vijf meter was. Het was daarom onverantwoord om door te rijden.⁶⁴ Daarop is door de politie ter plaatse besloten de toegang tot de Beneluxtunnel en de A4 vanaf de A20 en de A15 af te sluiten. Verschillende eenheden van de politie hebben de motoragenten geassisteerd om het verkeer te helpen keren.⁶⁵ Doordat de A4 en de Schiedamsedijk te Vlaardingen in beide richtingen werden afgesloten ontstond er een flinke verkeersopstopping op de verkeersruit rond Rotterdam. Behalve de automobilisten ondervonden ook de betrokken hulpverleningsdiensten hier hinder van. Zo liepen bijvoorbeeld de radioverbindingswagen van de regionale brandweer en de commandowagen van de

---

⁵⁹ Hoewel de gebeurtenis een verstoring betekende, zal het directe effect voor de middenstand zeer beperkt zijn gebleven.

⁶⁰ Onder andere Rotterdam Dagblad, donderdag 7 maart 2002: 'Schiedam gaat tijdens alarm gewoon door', dinsdag 16 april 2002: 'Fouten bij alarmering scheepsbrand', MP, woensdag 3 april 2002: 'Grondige analyse van bijna-ramp door alle instanties', en ingezonden brieven Rotterdams Dagblad op dinsdag 12 maart en vrijdag 15 maart 2002.

⁶¹ Evaluatieformulier RET en Connexxion, gemeente Schiedam, 18 april 2002.

⁶² Evaluatieformulier RET, gemeente Schiedam, 18 april 2002, p.1, en Uitdraai politiemeldkamer van 6 maart 2002.

⁶³ Uitdraai politiemeldkamer van 6 maart 2002.

⁶⁴ Uitdraai politiemeldkamer van 6 maart 2002.

⁶⁵ Interview respondent en Uitdraai politiemeldkamer van 6 maart 2002.

politie enige vertraging op door de verkeersdrukte.⁶⁶ Een aantal operationele functionarissen ondervond hinder van het vastzittende verkeer.⁶⁷

Vertegenwoordigers van de politie waren aanwezig in alle crisisstaven die zich in de loop van de middag vormden. Daarnaast stelde de politie zelf het GBO (Grootschalig Bijzonder Optreden) in werking en werd vanaf 16.30 uur begonnen met het voorwaarschuwen van GBO-leden. Dit GBO functioneerde als actiecentrum voor de politie dat de aansturing organiseerde van de algehele politie-inzet (vanuit Vlaardingen werden ongeveer 15 eenheden politie ingezet, vanuit Schiedam 25 eenheden, ongeveer 10 eenheden van de verkeersdienst politie Rotterdam-Rijnmond⁶⁸). De eenheden vanuit Vlaardingen werden door hun chef van dienst ter plaatse bij het incident aangestuurd. De chef van dienst van het politiedistrict Schiedam stuurde zijn eenheden vanuit het politiebureau aan. Daarnaast was er uiteraard een rol bij de PMK.⁶⁹

Omdat verschillende van de activiteiten – zoals bijvoorbeeld de afzetting van wegen – direct alle organisaties raken, is goede afstemming met de andere diensten, met name georganiseerd op het niveau van het RegOT belangrijk. Dit aspect kwam niet zo goed uit de verf. Het evaluatieverslag van het RegOT meldt het volgende: “Afstemming tussen de stafsectie politie en het GBO verliep niet goed mede vanwege technische problemen (o.a. uitvallen FMS systeem). Daarnaast is er sprake van een onduidelijke rolverdeling en wordt niet gewerkt volgens de afgesproken procedures, waardoor aan beide kanten, irritaties en een gebrek aan informatie ontstaan.”⁷⁰ Eenzelfde conclusie staat in het evaluatieverslag van het GBO.⁷¹

3.5 Nafase

Er is rond 20.45 uur in een overleg tussen de gemeentelijke veiligheidsstaf van Schiedam, de GHOR en de GGD Nieuwe Waterweg-Noord besloten om een informatienummer open te stellen voor eventuele vragen vanuit de lokale bevolking.⁷² Het opstarten ging niet geheel zonder problemen. Het openstellen van het informatienummer riep namelijk de vraag op wiens taak dat nu was.⁷³ Formeel is dit een taak van de gemeente. In de praktijk werd, zeker in het geval van publieke vragen over gezondheid, vaak een beroep gedaan op de GGD. Met de komst van de GHOR verschoof een dergelijk verzoek in principe van de GGD naar de GHOR. Formeel levert de GHOR echter alleen het inhoudelijk advies en niet de logistiek van het instellen van een ‘call center’.

Om een compleet centrum in te richten was wat veel van het goede, maar een kleinschalige faciliteit die snel operationeel beschikbaar kon zijn, was toch noodzakelijk. Vervolgens was er overleg tussen GHOR en de GGD Nieuwe Waterweg Noord nodig voor dit geschiedde. Uiteindelijk nam de GGD op verzoek van de GHOR de taak toch op zich en werd het nummer van de GGD meegedeeld op Radio Rijnmond. Vanwege het late uur besloten de reeds aanwezige directeur en

---

⁶⁶ (voorlopige) Verslaglegging en evaluatie GRIP 4 te Vlaardingen op 6 maart 2002, CoPI-staflied politie, p. 1.

⁶⁷ Copi-evaluatie, p.7, en interview respondent.

⁶⁸ Interview respondent.

⁶⁹ Interview respondent.

⁷⁰ Evaluatierapport RegOT, p. 9.

⁷¹ Kort verslag van de evaluatie van het GBO op 6 maart 2002, p. 2.

⁷² Eerste impressie gemeentelijke veiligheidsstaf Schiedam, p.9.

⁷³ Interviews respondenten.

adjunct-directeur van de GGD Nieuwe Waterweg Noord om samen achter de telefoontoestellen plaats te nemen. Reacties of vragen vanuit de bevolking bleven echter uit, zodat rond 23.00 uur werd besloten om de GGD te sluiten en bellers met vragen door te wijzen naar een ander bemenst informatienummer.⁷⁴

De gemeentelijke veiligheidsstaf van Schiedam kwam ook op donderdag 7 en vrijdag 8 maart 2002 bijeen. Op deze manier wilden de leden van de veiligheidsstaf een zo compleet mogelijk beeld krijgen van de effecten van de gebeurtenissen op 6 maart 2002. Tevens was de veiligheidsstaf van mening dat het van groot belang was om voor een goed nazorgtraject te zorgen. Daarom heeft er diverse malen overleg plaats gevonden tussen de gemeente Schiedam, de GHOR Rotterdam-Rijnmond en de GGD Nieuwe Waterweg Noord. Op 22 maart 2002 is een enquête verstuurd aan de huisartsen van de gemeente Schiedam en de afdeling spoedeisende hulp van het Vlietlandziekenhuis. Op deze wijze heeft de GGD een inventarisatie gemaakt van het aantal mensen dat zich met gezondheidsklachten bij de geneeskundige hulpverlening heeft gemeld. Uit de respons blijkt dat zich ruim veertig personen hebben gemeld met klachten die uiteen liepen van angst, kortademigheid, prikkelende ogen, een geïrriteerde keel en hoofdpijn. De behandeling, die veelal door de huisartsen werd uitgevoerd, bestond over het algemeen uit het gerust stellen van de patiënt.

Daarnaast is door de GHOR in opdracht van de gemeentelijke veiligheidsstaf Schiedam een rapport opgesteld met als doel na te gaan wat de mogelijke gezondheidseffecten kunnen zijn geweest voor de mensen die aan de rook werden blootgesteld. Samenvattend werd geconcludeerd dat vanwege de sterke rookontwikkeling en de urenlange blootstelling aan zogenaamd 'fijn stof' het goed is geweest om mensen binnen te laten blijven. Zo konden tijdelijke luchtwegklachten die de blootstelling tot gevolg kon hebben, met name voor daarvoor gevoelige mensen, zoveel mogelijk worden beperkt. Het is niet aannemelijk dat de blootstelling verder tot schadelijke effecten op de gezondheid heeft geleid of dat nog effecten op de lange termijn op zullen treden.⁷⁵ Het rapport werd door de RGF op 14 mei 2002 aangeboden aan het college van Burgemeester en Wethouders van de gemeente Schiedam. Op 16 mei 2002 werd het rapport via een persbericht van de gemeente Schiedam openbaar. De betrokken medewerkers en de bij de GGD Nieuwe Waterweg Noord bekende slachtoffers zijn in opdracht van het gemeentebestuur van Schiedam voor het uitbrengen van het persbericht persoonlijk geïnformeerd.

3.6 Communicatie en coördinatie

De gemeentelijke veiligheidsstaven, de regionale veiligheidsstaf, het RegOT en het CoPI gaven aan de gehele operatie leiding vanuit de locaties die in de verschillende rampenplannen zijn voorbereid. Alleen het eerste overleg van het CoPI vond plaats in de hoedanigheid van een 'motorkapoverleg'. De daaropvolgende bijeenkomsten van de CoPI-leden vonden plaats in de mobiele commandopost van de brandweer. Het RegOT kwam vanaf de opschaling naar GRIP 2 bijeen in het WPC te Rotterdam en was vanaf 17.00 uur actief aan de slag. Zowel de veiligheidsstaf van de gemeente Schiedam als die van de gemeente Vlaardingen kwamen bijeen in de lokale

---

⁷⁴ Interview respondent, en verslag vergadering gemeentelijke veiligheidsstaf Schiedam, 7 maart 2002.

⁷⁵ Beoordeling van gezondheidsrisico's van de brand in de Vulcaanhaven in Vlaardingen op 6 maart 2002, april 2002.

brandweerkazerne, respectievelijk gelegen aan de Breedstraat en de Hoflaan. De regionale veiligheidsstaf, die vanaf GRIP 4 de coördinatie van de rampbestrijding in handen kreeg, zat net als het RegOT in het WPC. De RAC zat aan de Schiedamsedijk; het GBO aan de Boezembocht en de DCMR-meldkamer aan de 's Gravelandseweg.

Uit het merendeel van de gesprekken met de respondenten en de diverse zelfevaluaties blijkt dat er veel kritiek is op het verloop van de communicatie tussen de diverse betrokken coördinatiecentra en het RegOT. "Communicatie met het RegOT, telefonisch via vaste lijnen en / of de GSM, kwam telkens uitermate moeizaam (vaak in gesprek of anderszins onbereikbaar) tot stand. Pogingen scheepstekeningen te faxen naar het RegOT lukten aanvankelijk niet (...). Het is uitermate lastig telefonisch de situatie voldoende beeldend te beschrijven, dan wel adequaat te voorzien in de informatiebehoefte van het RegOT."⁷⁶

Uit onderzoek is daarbij gebleken dat het grootste gedeelte van de communicatie tussen de betrokken coördinatiecentra via de mobiele telefoon verliep. Dit als gevolg van een grote vraag naar informatie en het niet juist functioneren van diverse verbindingsmiddelen (bijvoorbeeld de faxverbinding met het RegOT). Zowel het RegOT als de veiligheidsstaven in Schiedam en Vlaardingen hadden veel problemen om juiste en actuele informatie te achterhalen, hetgeen het functioneren van deze staven sterk beïnvloed heeft. Mede daardoor ging bijvoorbeeld de postcommandant Vlaardingen poolshoogte nemen op het rampterrein. Gedurende de periode van 17.00 uur tot 20.00 uur is slechts één situatierapport opgesteld door het RegOT. Dat is te weinig. Ook bij geen nieuws (overigens is er waarschijnlijk altijd wel enig nieuws) is het goed dat het RegOT de veiligheidsstaven met enige regelmaat met situatierapporten bestookt. Dan weet men daar immers dat er geen nieuwe ontwikkelingen zijn. Het RegOT heeft te maken gehad met een grote vraag naar informatie en heeft deze onvoldoende verstrekt.

Een apart aandachtspunt van de opschaling en de communicatieprocessen tussen de verschillende staven betreft het moment dat gesproken kan worden van de feitelijke overdracht van een taak en de daarbij behorende verantwoordelijkheid. Als een hogere staf (bijvoorbeeld het ROT, bijvoorbeeld de regionale veiligheidsstaf) compleet is, is deze daarmee uiteraard nog niet gelijk 'full swing'. Opschaling kost niet alleen tijd in het compleet krijgen van een team, maar ook bij het gevoel krijgen van en inleven in de situatie door het nieuwe team. Ook hiermee is tijd gemoeid. Dat betekent dat er een duidelijke tijdsparre zit tussen het moment van de formele en de feitelijke operationaliteit van een nieuw opgeschaalde staf.

3.7 Externe communicatie en voorlichting

Vanuit verschillende punten is in de loop van de middag contact geweest met journalisten en de media. De start was uiteraard de berichtgeving op Radio Rijnmond na het laten afgaan van de sirenes. Hieronder wordt een kort overzicht gegeven van de geschatte tijdstippen van uitzending van het RHRR-bandje door Radio Rijnmond.

Geschat tijdstip van uitzenden	Omschrijving
16.40 uur	Eerste bericht over brand
17.00 uur	Nieuwsitem

⁷⁶ CoPI-evaluatie.

17.02 uur	Filemeldingen i.v.m. maatregelen rond brand en aansluitend 1 ^o reportage ter plaatse
17.15 uur	Eerste keer rampen-tape Regionale Hulpverleningsdienst Rotterdam-Rijnmond (RHRR), vier talen (Nederlands, Engels, Turks en Marokkaans), duur ongeveer vijf minuten
17.20 uur	Filemeldingen i.v.m. maatregelen rond brand
17.30 uur	Herhaling rampen-tape RHRR
17.35 uur	Samenvatting situatie, aankondiging boodschap burgemeester Scheeres van Schiedam, rampen-tape RHRR, verkeersinformatie, mededeling RET, burgemeester Scheeres, brandweercommandant Van Leeuwen, reportage, rampen-tape RHRR, samenvatting situatie
17.45 uur	Herhaling informatie, mededeling RET, rampen-tape RHRR
17.55 uur	Nieuwsitem, brandweercommandant Van Leeuwen
18.00 uur	Mededeling Radio Rijnmond: rampenzender, reportage op locatie
18.05 uur	Rampen-tape RHRR
18.10 uur	Veiligheidsstaf Schiedam: burgemeester Scheeres en brandweercommandant Van Leeuwen
20.17 uur	Interview burgemeester Scheeres (ontalarmering)

Tabel 3: Geschatte tijdstippen van uitzending RHRR-bandje via Radio Rijnmond.⁷⁷

Vanwege de verkiezingen waren er zowel in Rotterdam (de stad waar Fortuyn lijsttrekker was) als Vlaardingen (de stad waar het burgemeestersreferendum plaatsvond) meer dan gemiddeld journalisten aanwezig op het moment van de calamiteit. Dat maakte dan ook dat de gebeurtenis snel relatief veel media-aandacht kreeg.⁷⁸

In Schiedam hing kort na 17.00 uur Radio Rijnmond al aan de lijn met de vraag om commentaar. Iets na 17.30 uur stonden de burgemeester van Schiedam en de commandant Waterweg Radio Rijnmond te woord. In Vlaardingen nam de druk toe en kwamen er verschillende geruchten naar buiten over de aard van de situatie, hetgeen de betrokkenen daar noopten een eigen persbericht op te stellen (omstreeks 18.30).⁷⁹ Een politiewoordvoerder gaf vanuit het hoofdbureau in Rotterdam commentaar op de gebeurtenissen. Later zou de woordvoering worden overgenomen door de politievoorlichter die vanaf GRIP 2 standaard de woordvoering voor het gehele RegOT verzorgt. Desbetreffende voorlichter schaalde later ook mee op naar de regionale veiligheidsstaf. Vanaf 18.00 uur moesten enkele voorlichters vanuit het WPC alles rond de voorlichting organiseren.

Aanvankelijk werden zowel vanuit de twee betrokken gemeenten als vanuit het RegOT activiteiten ontplooid in de richting van de media. Dat leverde geen echte problemen op. Toen de regionale veiligheidsstaf operationeel was, geschiedde de externe communicatie vanuit het WPC.

“Met betrekking tot de voorlichting was er niet altijd een adequaat beeld van de stand van zaken met als gevolg dat er sprake was van wisselende berichtgeving over één en hetzelfde onderwerp. Externe belanghebbenden (i.c. de burgemeester van Schiedam) hadden geen aanspreekpunt binnen het RegOT. Externe voorlichting was niet altijd goed geregistreerd doordat de voorlichter RegOT een dubbel rol moest vervullen, zowel in het RegOT als ondersteuning in de regionale veiligheidsstaf.”⁸⁰

⁷⁷ Geluidsfragmenten Radio Rijnmond 6 maart 2002, Dossier-CD Zeer grote brand visserschip, Regionale Hulpverleningsdienst Rotterdam-Rijnmond (RHRR).

⁷⁸ Maar juist door deze verkiezingen, de uitslag en het lijsttrekkersdebat van diezelfde avond ook weer snel uit de belangstelling verdween.

⁷⁹ Journaal crisiscentrum gemeente Vlaardingen, p. 2.

⁸⁰ Evaluatierapport RegOT, p. 10.

Rampmanagement is in belangrijke mate mediamanagement. Juist media spelen in ongevals- en rampsituaties vaak een cruciale rol. Volgens de afspraken en plannen ligt de verantwoordelijkheid voor de externe communicatie primair bij de gemeente. "In situaties waarin sprake is van GRIP 4, wordt de persvoorlichting gedaan namens de coördinerend burgemeester en de regionaal commandant brandweer in overleg met de voorlichters in het Regionaal Operationeel team, het CoPI en de andere rampenstaven."⁸¹ Na zes uur werd deze lijn ook zichtbaar.

Als gevolg van de eerder beschreven onduidelijke situatie tussen vijf en zes uur, waarin wel in twee gemeenten veiligheidsstaven bijeen waren, maar er nog geen sprake was van GRIP 4, werd vanuit verschillende plaatsen richting media gecommuniceerd. De politie ondernam activiteiten; burgemeester Scheeres (overigens met een heldere boodschap!) en de commandant Waterweg waren live op radio Rijnmond; en vanuit Vlaardingen voelde men zich genoodzaakt onduidelijke verhalen te bestrijden met een persbericht. Afstemming ontbrak hier.

Toen kort na 18.00 uur werd opgeschaald naar GRIP 4 kwam deze taak van externe communicatie bij de burgemeester van Rotterdam te liggen. Vanaf 19.30 uur was burgemeester Opstelten vanuit het WPC op verschillende televisiezenders. Binnen de regionale veiligheidsstaf werd uitvoerig besproken met welke boodschap de burgemeester naar buiten zou treden. Het overleg met de andere veiligheidsstaven over deze berichtgeving bleef beperkt.

Snellere duidelijkheid over de opschaling en wat meer afstemming tussen de betrokken staven zou ertoe bijdragen dat dit cruciale proces een volgende keer nog wat soepeler kan verlopen. Daarbij moet wel bedacht worden dat bij een kleiner incident waarbij het niveau van opschaling discussies kan oproepen, externe communicatie lastiger is dan bij een grote ramp waar volstrekt duidelijk is wie welke taken voor zijn rekening neemt.

---

⁸¹ Regionaal Operationeel basisplan, p. 15.

4 Een analyse van thema's bij de brand op 6 maart 2002

4.1 Inleiding

Na een korte beschrijving van de werkwijze en procedures in het Rijnmondgebied op het gebied van de rampenbestrijding en een kort feitelijk overzicht van een aantal van de belangrijkste gebeurtenissen op 6 maart 2002 als gevolg van de brand op de Friesland, zal in dit hoofdstuk meer analyserend en beschouwend naar een flink aantal zaken worden gekeken.

Allereerst komen in paragraaf 4.2 aspecten van de organisatie van de besluitvorming en de informatieprocessen tussen de verschillende staven en betrokken personen en organisaties aan de orde. Organisatie en (interne) informatie is in één paragraaf behandeld omdat er sprake is van een zo duidelijke relatie tussen beide. Als gevolg van inadequate informatieprocessen komen staven en organen niet voldoende uit de verf. Tegelijkertijd leidt de bestaande organisatiestructuur tot bepaalde informatieprocessen.

In de paragrafen 4.3 tot en met 4.7 komen verschillende thema's aan bod die op 6 maart 2002 een opvallende rol hebben gespeeld. Een voorbeeld hiervan zijn de sirenes en de maatschappelijke gevolgen van het laten afgaan deze sirenes aan bod. Het spreekt vanzelf dat juist het activeren van de sirenes heeft geleid tot het inwerking stellen van een groot aantal processen hetgeen weer allerlei maatschappelijke effecten te weeg bracht. In deze paragraaf wordt met name ingezoomd op de effecten ervan op burgers. Ook zal aandacht worden geschonken aan de effecten op het gebied van het (openbaar) vervoer, GRIP 3 of GRIP 4, de regeling Waterweg en de rol van het RegOT, en de provincie.

Het hoofdstuk wordt afgesloten vanuit een meer psychologisch perspectief (4.8). Wij hebben getracht door de ogen van de drie betrokken bestuurders nog eens kort naar de loop van de gebeurtenissen te kijken. Op deze manier willen wij proberen iets meer de verschillende perspectieven te duiden van waaruit deze gebeurtenissen zijn beleefd.

4.2 Informatie- en organisatieprocessen

De theorie van informatie en organisatie

De kwaliteit van de organisatie van de rampenbestrijding wordt in belangrijke mate bepaald door de kwaliteit van de informatievoorziening. Daarbij doet zich de paradoxale situatie voor dat juist in situaties waar goede en betrouwbare informatie van zo een groot belang is, de factoren die deze kwaliteit ten negatieve kunnen beïnvloeden groter zijn dan ooit. De tijd om informatie te vergaren is uiterst beperkt; het aantal betrokkenen is in deze situaties erg groot; en tegelijkertijd zijn er meer onzekerheden – met grotere repercussies – dan in normale situaties. Crisismanagement is informatiemanagement en dat is juist dan zo moeilijk.

Aangezien het probleem van goede uitwisseling van informatie een bekende kwetsbaarheid is, is de organisatie van het crisismanagement er juist op ingericht deze uitwisseling – tegen de achtergrond van de inherente kwetsbaarheden van dergelijke situaties – toch nog zo goed mogelijk te laten functioneren. In Rijnmond, maar ook elders, heeft men met de gehanteerde GRIP-procedure, gekozen voor een

organisatievorm in drievoud waarbij zoveel als mogelijk wordt getracht de kennis en informatie van de verschillende meest betrokken actoren integraal te benaderen. Op het uitvoerende niveau geschiedt dat primair multidisciplinair binnen het zogeheten commando plaats incident (CoPI). Hier heeft informatie-uitwisseling plaats tussen de verschillende direct bij de bestrijding betrokken organisaties. Op het tactische niveau geschiedt dat in een operationeel team: het niveau waar alle operationele informatie bij elkaar komt, vele operationele beslissingen worden genomen; aandacht wordt gericht op het gebied dat de gevolgen kent van de calamiteit (effectgebied) en de beslissingen worden voorbereid ten behoeve van het strategisch niveau. Vanuit dit niveau wordt ook het contact onderhouden met de verschillende actiecentra en meldkamers van de verschillende diensten. In Rijnmond wordt dit het Regionaal Operationeel Team (RegOT) genoemd. Ten slotte is er het strategisch niveau. Het team dat de burgemeester, zijnde degene met het opperbevel, ondersteunt en adviseert ten aanzien van de belangrijke strategische beslissingen. In Rijnmond spreekt men hier over de veiligheidsstaf.

De informatieprocessen geschieden in principe langs deze niveaus. Vanuit het CoPI komt de informatie over de eigenlijke calamiteit naar het RegOT dat deze informatie toevoegt aan de zelf verkregen informatie over het effectgebied om deze vervolgens voor te leggen aan degenen die belast zijn met de feitelijke leiding. Voorzover nodig worden vervolgens op dit niveau cruciale bestuurlijke beslissingen genomen, die door het RegOT zijn voorbereid.

De praktijk: de grillige werkelijkheid

Zoals zo vaak is de werkelijkheid grilliger dan de theorie. Onderstaand worden zes verschillen aangegeven.

Niet één maar drie strategische centra Het uitgangspunt is dat er sprake is van een drietal centra. In dit geval bestond het strategisch niveau uit twee en later uit drie centra. Dat is uiteraard niet afwijkend van de theorie, maar dat wil nog niet zeggen dat de situatie daarmee eenvoudig is. Aanvankelijk waren Vlaardingen en Schiedam in beeld. In beide steden werden veiligheidsstaven ingericht. Later kwam daar nog een derde veiligheidsstaf bij en waren er dus twee opperbevelhebbers en één coördinerend burgemeester, elk met eigen bevoegd- en verantwoordelijkheden. Uiteraard had dit ook consequenties voor het tactische (RegOT) niveau. Zij moesten zich verstaan met twee en later dus met drie strategische centra.

Niet alleen van onder naar boven (van CoPI via RegOT naar veiligheidsstaf) De ideaaltypische weg van CoPI via RegOT naar veiligheidsstaf was minder frequent zichtbaar dan verondersteld. In de loop van de avond bleek deze weg te weinig gebruikt te worden. De veiligheidsstaven kregen weinig informatie vanuit het operationele centrum. Daarbij dient uiteraard te worden aangetekend dat er ook weinig informatie beschikbaar was. Toch was de weg van onder naar boven dus problematischer dan in de plannen en schema's wordt verondersteld.

Bij deze informatievoorziening valt op dat ten tijde van de calamiteit nauwelijks gebruik is gemaakt van internet (e-mail). Een medium dat toch bij uitstek geschikt is, om tegelijkertijd naar verschillende plaatsen informatie te sturen en snel is en (bijna) interactief kan werken.

Er waren verschillende manieren voor veiligheidsstaven om met deze constatering om te gaan. Enerzijds kon men netjes wachten tot er langs de reguliere lijnen

informatie tot hen komt. Dat betekende lange periodes van informatiestilte, terwijl er juist om informatie werd gevraagd door de media. Anderzijds kon getracht worden zelfstandig, op vele manieren informatie te vergaren (met name door gebruik van de mobiele telefoon). Ook werd nog wel eens het tussenniveau (het RegOT) overgeslagen en was er rechtstreeks contact met vertegenwoordigers in het CoPI.

Een netwerkpatroon van informatiekanaalen Tegenover de rigide structuur van de drie niveaus valt een netwerkpatroon van informatiekanaalen te plaatsen. In de verschillende staven zaten personen met verschillende achtergronden. Al deze personen bleken in de praktijk hun eigen netwerken te hebben geraadpleegd om steeds over zo actueel mogelijke informatie te beschikken. Een mooie verbeelding van het netwerk van een persoon biedt heden ten dage de voorgeprogrammeerde lijst met namen en nummers op de mobiele telefoon. Verschillende respondenten gaven aan juist hiervan gebruik te hebben gemaakt en degenen te hebben benaderd en geraadpleegd wier nummers zij reeds voorgeprogrammeerd hadden. Op deze wijze ontstonden interessante netwerken van personen in verschillende centra die elkaar mobiel benaderden en informatie uitwisselden. Ook wanneer vaste verbindingen aanwezig waren, maakten sommige vooral gebruik van de mobiele telefoons. Het gebruik van deze persoonlijke netwerken leidt evenwel tot een zekere mate van chaotisering van de informatievoorziening, waarbij veel niet gevalideerde informatie wordt toegevoegd.

Binnen dit netwerk passen met name ook de vele mono-disciplinaire contacten die eenieder dagelijks heeft. De eigen actiecentra en meldkamers werden niet alleen geraadpleegd door degenen die op het niveau van het RegOT voor de verschillende operationele diensten participeren. Ook anderen, vanuit CoPI en veiligheidsstaven, raadpleegden deze bronnen van informatie rechtstreeks.

De vaste verbindingen gaven problemen: toenemende 'mobiliteit' In verschillende van de evaluaties wordt gesproken over de problematische verbindingen tussen CoPI, RegOT en de verschillende veiligheidsstaven. Het cliché dat verbindingen altijd een probleem blijken, bleek maar al te waar. Hierboven zagen wij al dat in plaats van deze problematische (vooraf georganiseerde) verbindingen juist de mobiele telefoon het centrale medium bleek voor velen. Ook als gevolg van onbekendheid van nummers (RegOT verhuisd naar WPC) kwamen contacten soms later tot stand, en bleken niet alle faxen goed te functioneren.

In een aparte vraag aan ongeveer dertig personen hebben wij getracht meer zicht te krijgen op de telefonische contacten van een aantal van de meest betrokken personen. Uit de antwoorden blijkt een ding eenduidig. Informatie ging mobiel. Het mobieltje dat in de dagelijkse situatie een onmisbare functie heeft gekregen, blijkt ook in acute situaties een veel belangrijker medium dan gedacht. Opnieuw blijken het handelen in een normale situatie en in een buitengewone situatie veel dichter bij elkaar te liggen dan gedacht en zijn alle mooie plannen en voornemens ten spijt, deze mobiele bronnen cruciaal geworden. Ook de mobiele verbindingen raakten zo nu en dan overbelast.

Dat was niet de bedoeling en hier kan op twee manieren tegen aan worden gekeken. Enerzijds kan deze ontwikkeling zo onwenselijk worden gevonden dat er in de toekomst nog meer aandacht aan moet worden geschonken de mobiele telefoon uit dergelijke situaties te verbannen. Anderzijds kan deze ontwikkeling worden geschetst als een 'fact of life'. Wij denken dat het laatste het geval is en dat de druk vanuit de hogere echelons om meer en betere informatie in de eerst uren vrijwel

steeds zo groot zal zijn dat er altijd gehele circuits en netwerken zullen ontstaan waarlangs betrokkenen zullen trachten informatie te vergaren. Juist de mobiele telefoon blijkt hierbij waardevol. Toch betekent dat niet dat zomaar te pas en te onpas gebruik gemaakt dient te worden van deze informatiebron. Enige disciplinerend (erg storend effect van bellende mensen) is zeker op zijn plaats.

Nieuwe knooppunten en kwetsbaarheden Het zal duidelijk zijn dat deze netwerken en vele mobiele telefoons die gehanteerd worden ook een eigen dynamiek te weeg brengen. Simpel gesteld: de oplossing wordt tegelijkertijd het probleem. Deze dichte netwerken en sluiers van contacten geven ook hun eigen problemen. Velen waren vrijwel non stop bezig anderen van informatie te voorzien. In dit drukke informatieverkeer ontstonden files en opstoppingen. Deze opstoppingen hadden zoals gezegd een extra filevormend effect. De reguliere snelweg (CoPI, RegOT, veiligheidsstaf) werd door zoveel secundaire wegen gevoed dat deze ging hinderen. De snelweg raakte geblokkeerd, ieder ging eigen wegen zoeken en daarmee ontstond een onneembare kluwen op en rond de informatiesnelweg; er ontstonden files. CoPI en RegOT waren zo veel tijd bezig anderen, niet reguliere kanalen, van informatie te voorzien dat het eigenlijke werk hierdoor alleen maar meer gestoord werd. Men kwam niet eens meer aan de *core business* toe. Voor het RegOT gold dat in versterkte mate.

De drie-eenheid onder druk Zoals gezegd, is het uitgangspunt de trits CoPI, RegOT en veiligheidsstaf. In Engeland spreekt men hier van brons (CoPI), zilver (RegOT) en goud (veiligheidsstaf). Operationeel / uitvoerend, tactisch, strategisch zijn de niveaus waarlangs de besluitvorming geschiedt. Door verschillende factoren is deze getrapte werkwijze minder vanzelfsprekend geworden. In dit geval zijn bijvoorbeeld de meest strategische beslissingen genomen op het uitvoerend niveau. In concreto waren dat de beslissing de sirenes te laten afgaan en de beslissing wegen af te zetten (met name de A4 en de Beneluxtunnel). Bij deze tweede beslissing is Rijkswaterstaat, op instigatie van de politie, overgegaan tot het afzetten van wegen en zijn wijzigingen in de bewegwijzering aangegeven.

Tegelijkertijd maken de huidige mogelijkheden van de moderne informatietechnologie het mogelijk dat op alle niveaus over bepaalde cruciale informatie wordt beschikt. Dat maakt het minder noodzakelijk dat steeds op strategisch niveau allerlei beslissingen worden genomen als op andere niveaus met dezelfde informatie wordt gewerkt.

Een en ander betekent dat er bij alle betrokkenen op gehamerd dient te worden, dat men op dusdanige manier werkt dat de zo gewenste trits van CoPI, RegOT en veiligheidsstaf ook daadwerkelijk nog de functie vervult als bedoeld. Anders zal dat er toe kunnen leiden dat de chaotische fase nog langer zal duren. Coördinatie, afstemming en samenhang dienen juist langs deze lijnen bewaakt en gegarandeerd te worden.

4.3 Sirenes en maatschappelijke gevolgen

Activeren sirenes en argumentatie Op last van de leider CoPI en na overleg met de commandant van brandweer Waterweg en de chemisch adviseur van de DCMR werd rond 17.00 uur besloten de sirenes te activeren in het gebied waar de rook zich daadwerkelijk bevond. Daaraan voorafgaand had reeds de commandant van

brandweer Waterweg aan de regionale alarmcentrale doorgegeven Radio Rijnmond op te dragen een bericht uit te zenden waarin werd geadviseerd dat mensen in de wijken Schiedam-Nieuwland en West-Frankenland binnen moesten blijven en hun ramen en deuren moesten sluiten.

Bij de beoordeling van deze beslissing speelde een aantal elementen een rol. De rookwolken waren zeer hevig en zo intens dat er op sommige plaatsen nauwelijks een hand voor ogen kon worden gezien. Daarnaast werkte de rook sterk op de longen. Betrokkenen moesten met adembescherming in de buurt van het schip komen om vervolgens bovenwinds een plek te vinden om zich te kunnen opstellen. De brand was hevig en zou voorlopig nog wel een flinke tijd aanhouden. Bij de brand verbrandden grote hoeveelheden pur-schuim. Bij de verbranding van dit schuim kunnen stikstofoxiden en blauwzuurgas vrijkomen. Hierop werden ook vanaf 16.40 uur metingen verricht.

Beslissing nader geanalyseerd Toch is deze beslissing op zich enigszins opmerkelijk omdat normaliter de beslissing om de sirene te laten afgaan in principe gebaseerd is op meetresultaten, vele klachten en of personen die vanwege de gifwolk onwel zijn geworden c.q. zijn afgevoerd naar een ziekenhuis. De beslissing is genomen met kennis over beperkte meetresultaten die geen gevaarlijke stoffen aanduiden. Dat betekent dat de beslissing gebaseerd was op eigen waarnemingen (van zicht, rook, stank, tijdsduur c.q. de verwachte tijdsduur van de blootstelling en geïrriteerde luchtwegen) alsmede mogelijk kennis van de verbranding van het pur-schuim.

De argumenten op grond waarvan de beslissing werd genomen waren valide. Er werd immers verondersteld dat de brand wel enige tijd zou duren en dat langdurige blootstelling nooit goed zou zijn. Immers, de interventiewaarden gevaarlijke stoffen geven slechts informatie over blootstelling van één uur. Anderzijds blijken de effecten van een dergelijke maatregel wel verstrekkend.

Achteraf stelde de gezondheidskundig adviseur gevaarlijke stoffen van de GHOR vast dat de langdurige blootstelling aan de rook sowieso slecht voor de gezondheid was. Zonder gedragsadviezen (naar binnen en ramen en deuren dicht) zou er tijdens de brand bij de bevolking van Schiedam-West en Schiedam-Nieuwland naar schatting 30-50% toename zijn geweest in klachten van de luchtwegen, zoals hoesten en piepend ademhalen.⁸² Met deze laatste constatering is een nieuw argument voor het activeren van het sirenenetwerk geboren.

Maatschappelijke effecten sirene De effecten van de beslissing om de sirenes te laten afgaan waren uiteraard groot. De veiligheidsstaven in Schiedam en Vlaardingen werden gevormd. Burgers moesten naar binnen; gebieden werden afgezet; verkeersmaatregelen moesten worden geïmplementeerd en vele organisaties en personen moesten als gevolg van deze regeling bepaalde maatregelen nemen. Dit gold primair voor de inwoners van Schiedam, in Vlaardingen betrof het enkele werknemers op de landtong. De sirenes bleken ook in Rotterdam (Delfshaven) hoorbaar. Winkels moesten hun deuren sluiten en het winkelend publiek tijdelijk onderdak geven. Het openbaar vervoer (RET, Connexxion, NS) moest maatregelen nemen om burgers niet zo maar in of aan de rand van het gebied uit te laten stappen. De stembureaus moesten feitelijk hun deuren sluiten en de stemmers binnen houden. Ten slotte diende er veel gecommuniceerd en geïnformeerd te worden. Burgers (ook de automobilisten, bedrijven, openbaar

---

⁸² Beoordeling van gezondheidsrisico's van de brand in de Vulcaanhaven in Vlaardingen op 6 maart 2002, april 2002, p. 7.

vervoer en velen anderen) moesten geïnformeerd worden en op de hoogte worden gehouden van de loop der ontwikkelingen.

Veel van de maatschappelijke processen die veranderingen ondergingen als gevolg van het feit dat een groot deel van Schiedam in en onder de rook zat, verliepen zo weten wij thans, niet helemaal volgens plan. Dat leidde soms tot vergelijkbare problemen als intertijd bij de CMI-brand.⁸³

Lakse burgers? Eén van de problemen betrof ook de, zeker bij verantwoordelijken gepercipieerde, laksheid en nonchalance bij een flink deel van de burgers. Verschillende personen hebben aangegeven dat zij niet op de hoogte waren van de rampsituatie (sirenes niet gehoord), maar velen gingen in Schiedam gewoon door met datgene waarmee ze bezig waren en stoorden zich nauwelijks aan de sirene. Velen gingen niet naar binnen, liepen langdurig in de rook gewoon door en veranderden hun plannen geenszins. Terecht maakten bestuurders en anderen zich zorgen over deze houding en vroegen zich af of hier niet iets aan gedaan zou kunnen worden.

Een deel van de personen zal na de calamiteit inderdaad naar binnen zijn gegaan en ramen en deuren hebben gesloten en vervolgens soms zelfs ook nog naar Radio Rijnmond zijn gaan luisteren. Ongetwijfeld heeft een deel van hen deze zender niet gevonden en heeft al dan niet nog andere actie ondernomen. Over deze groep hoeven wij ons verder geen grote zorgen te maken.

Over het gedrag van burgers bij waarschuwing en alarmering is in het verleden, met name in de Verenigde Staten, veel onderzoek verricht. In bijlage A is kort op deze theorie ingegaan en is uitgewerkt wat dat in dit geval betekende.

Tegen de achtergrond van deze onderzoeken is het gedrag van een groot aantal van de bewoners in Schiedam misschien wel ongewenst, maar daarmee niet vreemd. Er waren te weinig signalen, naast de sirenes, die tot een duidelijke gedragsverandering noopten. Er kwam weinig informatie dat het ernstig was; de rookwolken waren 'draagbaar'; velen bleven op straat, auto's en bussen reden nog, etc. Het is de vraag of veel extra informatie vooraf (folders, spotjes etc.) aan de burgers dit gedrag duidelijk zal veranderen. Wij denken dat dit nauwelijks het geval zal zijn. Degenen die nu lakser reageren zullen niet degenen zijn die het meest open zullen staan om deze voorlichtingsinformatie in zich op te nemen.

Betekent dat nu dat wij ons grote zorgen moeten maken? Er is altijd een risico (hoewel bijzonder klein!) dat er gevaarlijke stoffen ontsnappen die zeer ernstige gevolgen kunnen hebben en die burgers zelf niet ruiken. Dat is duidelijk het 'worst case scenario': men gaat niet naar binnen en blijft in de extreem giftige wolk. Het is duidelijk dat de kwaliteit van de acute voorlichting voor deze situaties optimaal zal moeten zijn. Over deze situaties moet verder worden nagedacht om te bezien wat de overheid hier maximaal aan kan doen. Elementen die daarbij spelen zijn bijvoorbeeld: verbreding van informatiekanalen (niet alleen de rampenzender, maar alle radio- en televisiezenders die deze informatie acuut geven); kijken naar andere vormen van informatievoorziening (internet, burgers via telefoon informatie verschaffen etc.); berichten op alle zenders; met omroepwagens de wijk door (uiteraard bereden door personen met ademluchtbescherming); hulpverleners met adembescherming in de wijk (toont aan dat het ernstig is!); etc. Allemaal maatregelen

---

⁸³ CMI-brand: 28 februari 1996, evaluatie van de gebeurtenissen, Crisis Onderzoek Team.

dus die ontkenkende burgers snel overtuigen dat er daadwerkelijk iets ernstigs aan de hand is.

Ook weten wij dat in situaties dat zich iets ernstigs voordoet en er bijvoorbeeld 'mensen omvallen' door extreme giftigheid deze informatie zich razendsnel onder de bevolking verspreid. Het grootste risico is gelegen in situaties waarin mensen om hen moverende redenen bewust het risico opzoeken (bijvoorbeeld als gevolg van verkeerde voorlichting; een dagelijkse / gewende route volgend, op weg naar een ziekenhuis o.i.d. dat juist in de gifwolk ligt).

Daarmee is ook de vraag lastig te beantwoorden wat gebeurd zou zijn als er wel zeer gevaarlijke stoffen zouden zijn vrijgekomen. Mensen zouden dat waarschijnlijk snel gemerkt hebben en dus veel eerder naar binnen zijn gegaan; de externe communicatie was heel anders geweest; er waren allerlei andersoortige communicatiecircuits ontstaan; etc. Daarmee zou die situatie zo onvergelijkbaar zijn met de situatie zoals deze zich nu ontrolde, dat vergelijking met de huidige situatie haast niet meer mogelijk is.

Speciale groepen en specifieke informatie Terwijl er met generieke preventieve rampvoorlichting niet veel effect is te verwachten, betekent dat niet dat er niet naar specifieke doelgroepen bepaalde activiteiten kunnen worden gepleegd. Daarbij kan zeker gedacht worden aan specifieke informatie naar middenstanders en bedrijven (wat te doen als de sirene gaat richting eigen personeel, klanten e.d.) en naar bepaalde instellingen (ziekenhuizen, scholen e.d.).

4.4 Het openbaar vervoer

De rookontwikkeling als gevolg van de brand op het vissersschip in Vlaardingen zorgde voor flinke overlast in bepaalde delen van Schiedam. De bevolking in het effectgebied werd daarom gealarmeerd door de sirenes. Burgers werden opgeroepen om binnen te blijven, ramen en deuren te sluiten en naar Radio Rijnmond te luisteren. De effecten van de beslissing om de sirenes te laten afgaan waren groot. In bovenstaande paragraaf zijn de maatschappelijke gevolgen van het activeren van de sirenes al uitgebreid besproken. In deze paragraaf wordt het optreden van het openbaar vervoer tijdens de brand op 6 maart 2002 nader besproken.

Het optreden van de openbaar vervoersbedrijven in Schiedam (RET, Connexion en NS) heeft voor enige vraagtekens en verontwaardiging gezorgd bij zowel de reizigers als de bestuurders van de gemeente Schiedam. De mensen die gebruik maakten van het openbaar vervoer werden namelijk kort na het alarmeren van de bevolking (17.03 uur) de tram of bus uitgezet. Ook de passagiers van de NS op de Schiedamse treinstations Centrum en Nieuwland konden vanaf dat moment eigenlijk maar één kant op. De betrokken reizigers waren min of meer genooddaakt om hun reis te voet door het effectgebied en de vervuilde lucht voort te zetten.

De betrokken openbaar vervoersbedrijven hadden op advies van de politie besloten hun diensten in het effectgebied te staken. Van de drie organisaties was alleen de verkeersleiding van de RET door de meldkamer van de politie gealarmeerd (17.10 uur). Het ingezette personeel van de RET werd daarop verzocht hun diensten te staken en terug te keren naar de remise. Zowel de verkeersleiding van Connexion als die van de NS hebben geen bericht of informatie van de politiemeldkamer ontvangen. De buschauffeurs van Connexion werden door

agenten bij wegfazettingen geattendeerd op de situatie in Vlaardingen en de effecten daarvan in Schiedam. Ook de NS staakte haar diensten na door eigen personeel ingelicht te zijn over de situatie in Schiedam en Vlaardingen.

Het uitvallen van het openbaar vervoer, ofwel het staken van de diensten door de RET, Connexxion en NS, is hiermee verklaard. Een vervelende en ook enigszins verontrustende consequentie van het wegvallen van het openbaar vervoer was, dat passagiers noodgedwongen in of aan de rand van het effectgebied strandden. De informatie die reizigers van buschauffeurs, trambestuurders en conducteurs ontvingen, was volgens sommige betrokkenen matig tot slecht. Zo werd niet altijd vermeld dat bepaalde delen van Schiedam het effectgebied vormden van de brand in de Vlaardingse Vulcaanhaven, en dat de bevolking daarom werd opgeroepen om binnen te blijven. Verschillende reizigers werden daarbij op straat geconfronteerd met de sirenes, hetgeen voor angstige momenten zorgde.

Men kan zich afvragen of betrokken organisaties niet over verschillende modaliteiten voor de reizigers nagedacht moeten hebben. Te denken valt aan drie doelgroepen:

- a) Reizigers die zich op het moment van alarmering in het openbaar vervoer binnen het effectgebied bevinden; deze moet men inlichten over de toestand buiten, in het vervoermiddel houden en het effectgebied verlaten.
- b) Reizigers die zich op het moment van alarmering in het openbaar vervoer buiten het effectgebied bevinden, maar op weg zijn naar een bestemming in het effectgebied; inlichten over de situatie op plaats van bestemming en de door het openbaar vervoer genomen maatregelen, in het vervoermiddel houden en in principe terugkeren naar het vertrekpunt of in ieder geval buiten het effectgebied.
- c) Reizigers die zich op het moment van alarmering buiten het effectgebied bevinden, maar het voornemen hebben om richting het effectgebied af te reizen; deze dienen op eenduidige wijze te worden geïnformeerd over de situatie op de plaats van bestemming en de door het openbaar vervoer genomen maatregelen.

Voorwaarde voor deze modaliteiten is dat de openbaar vervoersbedrijven voldoende informatie moeten ontvangen over de gevaarstoestand in het betreffende gebied van de operationele diensten en over een eigen draaiboek beschikken. De RET geeft aan dat zij na de eerste alarmering twee uur lang geen vervolginformatie van de politie heeft ontvangen. De NS en Connexxion zijn zoals gezegd überhaupt niet door de politie geïnformeerd. De informatie die deze organisaties van hun personeel ontving was summier, waardoor de passagiers ook niet juist konden worden ingelicht.

4.5 GRIP 3 of GRIP 4: procedures en verantwoordelijkheden

Tijdens, maar vooral na de gebeurtenissen in Vlaardingen en Schiedam, is discussie ontstaan over het tijdstip van de overgang van GRIP 3 naar GRIP 4 en de daarmee gepaard gaande overdracht van verantwoordelijkheden. Met name door de regionaal commandant wordt daar anders tegenaan gekeken dan in het Waterweggebied. In het vorige hoofdstuk zijn verschillende beschrijvingen uit interne evaluaties van de situatie na ongeveer 17.30 uur.

De meest eenvoudige uitleg is dat twee maal GRIP 3 automatisch GRIP 4 is. Als er in twee gemeenten veiligheidsstaven bijeen worden geroepen, is immers sprake van een bovenlokale ramp hetgeen dan leidt tot GRIP 4. Dat zou betekenen dat

vanaf het moment dat in twee gemeenten GRIP 3 was afgekondigd, om 17.03 uur, er automatisch sprake was van GRIP 4. De procedure is echter niet zo opgebouwd. Er is geen volledig automatisme in de opschaling aangebracht zodat na afkondiging van twee maal GRIP 3 de regionale alarmcentrale automatisch aan alle betrokkenen een GRIP 4 situatie gaat doorgeven. Iemand dient het daadwerkelijk GRIP 4 te vinden.

In het Regionaal Operationeel Basisplan (ROB) staat aangegeven dat de coördinerend burgemeester of een van de betrokken burgemeesters coördinatiealarm 4 kan instellen. Dat betekent dat niet reeds om 17.03 uur sprake was van GRIP 4. Immers pas rond 17.30 uur kwam de commandant Waterweg in Schiedam van het rampterrein in de veiligheidsstaf Schiedam om aldaar de burgemeester te informeren. In deze periode is er ook overleg tussen de betrokkenen. De regionaal commandant sprak echter zijn twijfels uit over opschaling. Vanuit Schiedam werd aangedrongen op opschaling naar GRIP 4. Hoewel de exacte informatie van dit overleg nooit boven tafel zal komen, is achteraf te constateren dat het overleg niet onmiddellijk heeft geleid tot instelling van GRIP 4.

Concluderend kan gezegd worden dat om 17.03 uur er logischerwijze sprake zou zijn van GRIP 4, maar dat conform de regeling er formeel pas sprake was van GRIP 4 om 18.04 uur. Op dat moment gaf de voorzitter van de RHRR in overleg met de regionaal commandant aan dat de uitstralingseffecten van de ramp (verkiezingen, verkeer) een breder effect hadden dan alleen het grondgebied van Vlaardingen en Schiedam. Daarmee is vanaf iets na 17.00 uur - en zeker vanaf 17.30 uur - tot 18.03 uur onnodig enige onzekerheid geweest⁸⁴. Om een dergelijke onduidelijkheid in de toekomst te voorkomen, kan een automatisme worden gemaakt van twee maal GRIP 3 is GRIP 4. Dat betekent dan wel dat een operationeel leidinggevende van de brandweer automatisch GRIP 4 kan geven door sirenes te activeren in tenminste twee gemeenten.⁸⁵ Aangezien dat echter zelden gebeurt, is dat bezwaar ook niet onoverkomelijk.

Indien daar wel grote bezwaren tegen zijn kan de situatie blijven zoals die thans bestaat: met een bestuurlijke uitspraak (burgemeester) moet GRIP 4 worden afgekondigd. Dat veronderstelt uiteraard wel dat onmiddellijk nadat er in twee gemeenten sprake is van grip 3 er overleg plaatsheeft met de coördinerend bestuurder over de wijze van het vervolg-optreden en de aansturing van de operationele diensten. GRIP 4 heeft in het bijzonder betrekking op de bestuurlijke intergemeentelijke coördinatiebehoefte, waarbij enige tijd voor nadere afweging beschikbaar is. Dit in tegenstelling tot GRIP 1 en GRIP 2 die betrekking hebben op het direct mobiliseren van potentieel ten behoeve van het onmiddellijk bestrijden van het incident en het beheersen van de effecten.

4.6 Bedoelde en onbedoelde effecten van de afwijkende regeling van Waterweg en de rol van het RegOT

---

⁸⁴ Iets na vijf uur gingen de sirenes loeien en was sprake van grip 3 in Vlaardingen (effectgemeente) en Schiedam. De HOvD adviseerde de regionaal commandant om grip 4 in te stellen. Iets na half zes was er overleg tussen de regionaal commandant en de veiligheidsstaf in Schiedam. Vervolgens was er rond zes uur overleg tussen de regionaal commandant en de Rotterdamse burgemeester.

⁸⁵ Feitelijk kan slechts het (laten) activeren van één sirene die hoorbaar is in twee gemeenten daarmee al een GRIP 4-situatie geven.

Er bestaat verschil van mening over de mate waarin de regeling in Waterweg-Noord nu afwijkt. Vanuit het gebied zelf klinkt het geluid dat er feitelijk weinig anders is en dat men volledig meedoet met de regelingen van de RHRR. Vanuit het Waterweg-perspectief is dat juist. De verschillen zijn - zeker op hoofdlijnen - niet fundamenteel afwijkend en men participeert vanuit Waterweg-Noord in allerlei overlegvormen. Daarnaast is het wettelijk zo geregeld dat de burgemeester in het kader van de rampenbestrijding een leidende rol vervult; dat geldt in heel Nederland dus daarover geen verschil.

Toch zijn er wel verschillen. Tot en met GRIP 3 is sprake van een afwijkende situatie en maakt Waterweg van de RHRR gebruik in de vorm van een ondersteunende bijstandsregeling. Immers, tot en met GRIP 3 is het de commandant van brandweer Waterweg die de operationele leiding heeft. In andere gemeenten is dat anders feitelijk geregeld en berust vanaf GRIP 2 (het moment dat het RegOT operationeel wordt) de operationele leiding bij de regionaal commandant van dienst.⁸⁶ In dit geval waren er twee gemeenten (Vlaardingen en Schiedam) en twee burgemeesters betrokken; beide burgemeesters met hun veiligheidsstaf. De RHRR is voor wat betreft de situatie in Waterweg, nu en in andere situaties, verantwoordelijk voor het in standhouden van regionale voorzieningen (regelingen, het RegOT e.d.) in de vorm van een bijstandsregeling ten behoeve van Waterweg.

Zoals aan alles twee kanten zit, geldt dat ook voor de regeling Waterweg. Er kan tegen de achtergrond van het hierboven gemelde, worden gedaan of er nauwelijks iets afwijkends aan de hand is en was. Toch zijn er ook andere argumenten te geven; factoren die maken dat deze regeling in zijn vorm optisch gezien dan niet veel afwijking geeft, maar in zijn uitwerking wel flinke consequenties heeft. Het is goed ook deze belichten. Daarmee belanden wij niet alleen in de wereld van de feiten, maar ook in die van de beelden.

Tot GRIP 4 heeft de bestaande regeling in Waterweg tot gevolg dat de operationele leiding bij de commandant (van dienst) Waterweg berust. Dat geldt dus ook voor de verantwoordelijkheid over het functioneren van het RegOT. De leider RegOT is daarmee dus ondergeschikt aan de lokale commandant. Een situatie die uiteraard mogelijk is, formeel ook zo beschreven is in het rampenplan en het regionaal operationeel basisplan, maar wel afwijkend is van de feitelijke situatie in de rest van de regio. Daarnaast speelt nog mee dat de overgang van GRIP 3 naar GRIP 4 in deze situatie een andere is dan in andere situaties. Nu werd er bij deze overgang een ander (namelijk de regionaal commandant van dienst) belast met de operationele leiding. Niet alleen bestuurlijk, maar ook operationeel veranderd er iets.

Is er nu een relatie van bovenstaande met het functioneren van het RegOT? Formeel is er geen relatie. Het RegOT dient gewoon goed te functioneren, ongeacht de situatie die zich voordoet. Toch zijn er elementen te vinden die het relatief zwakke optreden mede helpen verklaren. Binnen het RegOT vond men de situatie, gezien de loop van de gebeurtenissen, wat vreemd. De leider RegOT had zich in eerste instantie verbaasd over het activeren van de sirenes en de opschaling naar GRIP 3, welke beslissingen door de commandant Waterweg en de leider CoPI rechtstreeks werden opgedragen aan de regionale alarmcentrale. Dit in afwijking van de procedure in het regionaal gasmeetplan. Deze verbazing werd nog versterkt door het

---

⁸⁶ Formeel staat in de Wet Rampen en Zware Ongevallen dat de (plaatselijke) commandant de operationele leiding heeft in geval van een ramp tenzij de burgemeester anders beslist.

feit dat een van de kerntaken van het RegOT, het entameren en bewaken van de meetresultaten van het effectgebied, niets relevants opleverde. De negatieve meetresultaten maakte dat het RegOT zijn aandacht moest richten op een gebied dat klaarblijkelijk weinig echte problemen kende. Tot en met GRIP 3 was er voor het RegOT, mede tegen de achtergrond van het voorgaande, daarmee minder reden te zorgen dat zij effectief geïnformeerd waren. Er was, gezien het feit dat de operationele leiding zich in Schiedam bevond, weinig reden als RegOT zich te ontwikkelen als operationele coördinerende staf, met name zich richtend op het effectgebied. De metingen gaven immers weinig reden tot zorg voor het effectgebied. Het RegOT was daarmee meer een soort van facilitair bedrijf voor Waterweg. Dit tegen de achtergrond van het gegeven dat juist degene(n) die de operationele leiding had(den) op het rampterrein had(den) verkeerd en daarmee beter geïnformeerd was / waren dan het RegOT zelf.

4.7 De provincie Zuid-Holland

De feiten De waakdienstambtenaar van de provincie Zuid-Holland ontving thuis omstreeks 17.00 uur van een kabinetscollega het bericht dat het Nationaal Coördinatiecentrum (NCC) om informatie vroeg over een scheepsbrand in Vlaardingen. De Beneluxtunnel zou zijn afgesloten. Vervolgens nam de waakdienstambtenaar contact op met de RHRR (rond 17.15 uur) en hoorde van de stafofficier in het actiecentrum bij de alarmcentrale dat GRIP 3 was ingesteld en er waarschijnlijk spoedig tot GRIP 4 zou worden opgeschaald. Een kwartier later vernam de waakdienstambtenaar via het NCC dat het schip blauwzuurgas zou lekken. Hij nam contact op met de milieutelefoon van de provincie en verzocht vanuit daar contact op te nemen met de DCMR (deels een provinciale dienst!). De betreffende milieuambtenaar bemerkte dat degene met wie hij sprak bij de meld- en regelkamer van de DCMR, verrast was dat de provincie wist dat er sprake was van GRIP 3. Bij de DCMR was nog GRIP 2 in beeld.

Omstreeks kwart voor zes was er uitgebreid contact met de crisismanager van de gemeente Schiedam. Vanuit Schiedam was eerder enkele malen tevergeefs geprobeerd de provincie te bereiken. Een half uur later vernam de waakdienstambtenaar dat inderdaad kort ervoor (18.04 uur) GRIP 4 was afgekondigd. Hoewel de metingen negatief waren, stelde de waakdienstambtenaar vast dat niet kon worden uitgesloten dat ook buiten de regio Rijnmond gemeenten onder de invloedssfeer van het incident terecht zouden kunnen komen.

Vervolgens stelde hij de chef kabinet voor het Provinciaal Coördinatiecentrum (PCC) operationeel te laten maken als ook de waarnemend commissaris hiermee zou instemmen. De CdK was op dat moment buiten de provincie. Rond 18.30 uur was er contact met de waarnemend commissaris er kon het PCC worden ingesteld. In de periode erna was er contact met de andere regio's in de provincie. Rond 19.30 was het PCC volledig operationeel. Twee uur later zou het PCC weer gesloten worden.

Observaties Als er in een gemeente GRIP 3 wordt afgekondigd, dient vanuit deze gemeente de provincie geïnformeerd te worden. In alle gemeentelijke rampenplannen is aangegeven dat de provincie in kennis moet worden gesteld als het rampenplan wordt opgesteld. Dit is ook een activiteit die in gemeentelijke rampoefeningen altijd onmiddellijk geschiedt. Gedurende de avond is er uiteindelijk

geen contact geweest tussen een gemeentelijk bestuurder en een provinciaal bestuurder. Maar dat hoeft ook niet als er maar voldoende informatie tussen de staven wordt uitgewisseld. Feitelijk is er vanuit de provincie slechts contact geweest met de veiligheidsstaf in Schiedam, de regionale brandweer en met de DCMR. In eerste instantie zou vanuit Vlaardingen en Schiedam (beide omstreeks 17.15 uur) de provincie moeten zijn gealarmeerd en later zou vanuit de regionale veiligheidsstaf (omstreeks 18.20 uur) nadere informatie aan de CdK moeten zijn gegeven. Schiedam heeft via de provinciaal waakdienstambtenaar de provincie ten tijde en direct na het incident adequaat informatie verschaft; Vlaardingen niet. Daarnaast zou verwacht worden dat vanuit de RAC als een soort van standaardreflex bij GRIP 3 de provincie zou worden gealarmeerd. In eerdere situaties is gebleken dat bij het instellen van een GRIP 1 de waakdienstambtenaar van de gemeente Rotterdam wordt geïnformeerd en bij het instellen van GRIP 2 een ambtenaar van de bestuursdienst Rotterdam zitting neemt in het RegOT. Omdat de alarmering van de Rotterdamse bestuursdienst niet goed was verlopen, had dat ook consequenties voor de informatievoorziening aan de provincie.

Op het eerste gezicht lijken de activiteiten die vanuit de provincie werden ontplooid wat overdreven. Zo werd bijvoorbeeld de regionaal commandant van Midden-Holland geïnformeerd dat mogelijk de gemeenten Zevenhuizen-Moerkapelle en Nieuwerkerk aan den IJssel in de gevarezone zouden kunnen komen te liggen. Toch moet wel bedacht worden dat de provincie, in casu de waakdienstambtenaar, zo weinig wist dat deze strategie van 'beter mee verleggen dan om verleggen' ook wel te begrijpen was. Of en in welke mate men binnen de regio greep had op de situatie was de waakdienstambtenaar niet helemaal duidelijk. Het van kracht worden van GRIP 4 benadrukte de ernst van de situatie. Hij had aanvankelijk gehoord over een schip met lekkend blauwzuur. Bij de DCMR waren ze blijkbaar niet goed op de hoogte van de loop der ontwikkelingen (GRIP 2 als er al lang GRIP 3 is). Deze 'beelden' maken het niet vreemd dat vanuit de provincie op deze wijze is gehandeld.

4.8 Drie burgemeesters en drie verschillende beelden

Vlaardingen

De waarnemend burgemeester was net thuis in Waddinxveen toen hij gealarmeerd en geïnformeerd werd door de commandant van brandweer Waterweg. Enkele uurtjes rustig thuis voordat de verkiezingsavond zou losbarsten en Vlaardingen zou weten wie zij als burgemeester zou krijgen. Problemen met een brand op een schip: de veiligheidsstaf zou bij elkaar komen in de brandweerkazerne. Gelukkig was de chauffeur nog niet weg, dus onmiddellijk weer terug. Binnen 45 minuten bracht de chauffeur hem, keurig door al het verkeer heen loodsend, bij de kazerne. Daar zat de staf reeds bij elkaar. Tot dat moment had de loco-burgemeester de honneurs waar genomen. Gelukkig was de postcommandant Vlaardingen nog ter plaatse geweest, anders was er helemaal geen enkel idee wat er aan de hand was. Toen de postcommandant tegen 17.30 uur in de kazerne aankwam, bemerkte deze tot zijn verbazing dat de meeste leden van de gemeentelijke veiligheidsstaf al aanwezig waren. Dat was onverwacht.

Tien minuten later kwam de burgemeester binnen. Terugvallend op een lange bestuurlijke ervaring, ook met kritieke situaties, stelde hij snel een aantal cruciale vragen. Eén daarvan richtte zich op de mogelijke aanwezigheid van personen in gebouwen in de buurt van de brand, op de zogeheten landtong. Ook andere relevante vragen werden gesteld.

Kenmerkend voor de situatie tussen 17.30 en 19.00 uur was vooral de onzekerheid. Er kwam via de officiële bron (het RegOT) geen informatie binnen. Dat betekende vooral dat sommige van de aanwezigen, de politie voorop, alles in het werk stelden om zelf informatie te vergaren. Om misverstanden te voorkomen werd op basis van zelf gegenereerde informatie een persbericht uitgegeven. Acties werden ondernomen om de personen op de landtong af te voeren. Vraag was wel wie daarmee belast moest worden. Uiteindelijk werden, in opdracht van het CoPI, de rivierpolitie en de brandweer hiermee belast.

Om 19.15 uur werd een half uurtje pauze ingelast opdat eenieder dat kon doen wat voor hem op dat moment het meest nuttig was. De voorlichter ging zaken regelen op het stadhuis. Het was immers de dag van het burgemeestersreferendum en de grote televisienetwerken waren in de stad. De postcommandant ging nog even stemmen en reed even langs het rampterrein om de meest actuele stand van informatie te verkrijgen. De politie bleef gewoon aanwezig in de kazerne.

Na 19.45 uur, toen men weer in de veiligheidsstaf bijeen was, werd duidelijk dat gelukkig de grootste problemen achter de rug waren. De wolk zou niet richting Vlaardingen komen. Wel was er onzekerheid of bij de brand niet mogelijk ook de brandstoftanks van het schip vlam zouden kunnen vatten. Er waren verder geen signalen van grote problemen binnen de gemeente. Eén stembureau in Holy was per vergissing een klein kwartier gesloten geweest. Vervelend was vooral de informatiestilte en het feit dat er op geen enkele manier greep op de situatie kon worden gekregen. Tussendoor was er nog wat mobiel contact met Schiedam. Vanuit het RegOT kwamen signalen dat de brand wellicht lang zou kunnen duren – er werd gesproken over vijf dagen - en dat er mede daarom verschillende opties werden besproken om de overlast te beëindigen.

Groot is de verbazing als iets na 20.00 uur de coördinerend burgemeester in het journaal aangeeft dat de brand mogelijk nog enkele dagen kan duren en dat voorlopig bewoners in bepaalde wijken in Schiedam en Vlaardingen te maken kunnen hebben met overlast en voorlopig beter binnen kunnen blijven. Ten eerste leek de brand juist over zijn hoogtepunt heen en namen de dikke rookwolken juist sterk af. Ten tweede noemde de coördinerend burgemeester Vlaardingen, dat nauwelijks tot het effectgebied behoorde.

Achteraf was dan ook sprake van een behoorlijk gefrustreerde waarnemend burgemeester die vond dat de opschaling naar GRIP 4 alleen maar ellende had veroorzaakt. Urenlang was Vlaardingen vrijwel zonder informatie geweest en de informatie die men had, was zelf verzameld. Voor de burgemeester van Vlaardingen was een ding duidelijk: zo moest het dus niet.

Schiedam

De kapper was nog net niet begonnen toen de Schiedamse burgemeester gealarmeerd werd. Achtereenvolgens namen de commandant brandweer Waterweg en de crisismanager van Schiedam contact met hem op. Lopende, door de duidelijk dikke rook, de sirene horend en Schiedammers volop buiten aantreffend, gaat de burgemeester naar de brandweerkazerne waar de veiligheidsstaf bijeen zal komen. De sirenes zijn afgegaan; er is sprake van GRIP 3. Kort nadat hij binnen is, hangt de hoofdredactie van Radio Rijnmond al aan de telefoon met de vraag of de burgemeester live in de uitzending commentaar wil geven. Commentaar? Hij weet zelf nog niets. Vanuit Schiedam wordt contact opgenomen met het RegOT alwaar men doorverwijst naar het CoPI. Om 17.30 uur komt de commandant van het

rampterrein en informeert de veiligheidsstaf. Aangezien de mediadruk groot is, wordt eerst (rond 17.40 uur) Radio Rijnmond te woord gestaan. Eerst geeft de burgemeester een korte impressie en legt uit dat er geen gevaarlijke stoffen zijn gemeten, maar dat er toch beter voor de zekerheid en preventief naar binnen gegaan kan worden. De lucht werkt zeker irriterend. Voorlopig zal er wel een dichte wolk boven grote delen van Schiedam blijven. Onmiddellijk erna geeft ook de brandweercommandant een nadere toelichting.

In deze periode is er ook discussie met de regionaal commandant of er nu sprake dient te zijn van GRIP 4. De regionaal commandant is wat huiverig en adviseert de twee veiligheidsstaven te combineren en niet op te schalen naar GRIP 4. Vanuit Schiedam wordt hier anders over gedacht.

Net als in Vlaardingen komt er in Schiedam geen rechtstreekse informatie van het RegOT. De verbinding met het RegOT is ook beneden peil. De aanwezigen in de veiligheidsstaf proberen elk langs eigen kanalen (politie, brandweer, DCMR, GHOR) informatie te vergaren. Er ontstaat nauwelijks een goed *over all* beeld. Met enige regelmaat zijn er plenaire rondjes in de veiligheidsstaf. Iedereen is na afloop duidelijk content over de vergaderorde en de wijze waarop de burgemeester en zijn ambtelijk secondant de touwtjes in handen hebben.

Inmiddels is een tweetal stembureaus niet meer toegankelijk. Deze stembureaus, beide in verpleeg- / verzorgingshuizen, waren tijdelijk ontoegankelijk omdat de verantwoordelijken van de centra de deuren gesloten hebben. Het is duidelijk dat de calamiteit in ieder geval tijdelijk de verkiezingen beïnvloedt. Om 18.45 uur gaan de verzorgingshuizen weer open. Rond 19.30 uur ontstaat een discussie in de veiligheidsstaf om te gaan ontalarmeren; er wordt hierover contact opgenomen met het RegOT. Deze discussie staat op gespannen voet met een mededeling van de coördinerend burgemeester iets voor achten. Er is dan zeer kortstondig telefonisch contact tussen de coördinerend burgemeester en de burgemeester van Schiedam wat er aan de media medegedeeld wordt. De alarmfase wordt vooralsnog niet opgeheven. Met dit bericht verschijnt de coördinerend burgemeester in het acht uur journaal. Op dat moment weet men in Schiedam beter. De tweede presentatie van de coördinerend burgemeester in het acht uur journaal stemt veel meer overeen met het Schiedamse beeld. Het gebied wordt weer vrijgegeven en langzamerhand komt het verkeer weer op gang. Er wordt besloten een informatienummer te openen voor burgers die nog vragen hebben. Om 22.00 uur 's avonds informeert de burgemeester de fractievoorzitters. Daarmee worden tegelijkertijd eventuele problemen over de tijdelijk gesloten stembureaus in de kiem gesmoord.

In de dagen erna zal de veiligheidsstaf nog enkele keren bij elkaar komen om een aantal zaken rond de na-fase ordentelijk te organiseren en af te wikkelen.

Over het algemeen is er in Schiedam een zelfde gevoel als in Vlaardingen. Er was een calamiteit waarbij met name Schiedam betrokken was, maar vanaf 18.04 uur had men het gevoel dat men er daar niet meer over ging. Toch bleef de informatie van de organen waar de beslissingen werden genomen schaars.

Rotterdam

Het was geen doorsnee dag in Rotterdam. Gemeenteraadsverkiezingen leveren altijd extra spanning op, maar deze keer was het een bijzondere. Rotterdam had de primeur met lijsttrekker Pim Fortuyn van Leefbaar Rotterdam. Alle ogen waren daarom op Rotterdam gericht, want de verkiezingsuitslag in Rotterdam en de

eventuele populariteit van Fortuyn zouden zeker een schaduw vooruit werpen naar de landelijke verkiezingen van 15 mei.

Anders dan anders vernam de burgemeester dat er een GRIP 1 situatie was in Vlaardingen. Terwijl hij werd opgepiept voor het in bewaring stellen (IBS) van twee personen werd hij toevalligerwijs door de stafofficier in de RAC op de hoogte gebracht van de GRIP-situaties in Vlaardingen en Schiedam. Later die middag bracht de burgemeester een bezoek aan het team dat verantwoordelijk is voor de verkiezingen in Rotterdam. Daar hoort hij dat één of enkele stembureaus tijdelijk zullen worden gesloten in verband met de ligging in het effectgebied (daar werden immers ook de sirenes gehoord). Onmiddellijk wil de burgemeester contact met de regionaal commandant van de brandweer. In het overleg met de regionaal commandant wordt duidelijk wat aan de hand is en de mogelijke betrokkenheid van Rotterdam vanwege Delfshaven. Aangezien ook al twee gemeenten betrokken zijn is er dan voldoende reden om op te schalen naar GRIP 4. De burgemeester vertrekt in gezelschap van het waarnemend hoofd Openbare Orde en Veiligheid van Bestuurlijke Zaken en zijn voorlichter naar het WPC. Daar aangekomen laat hij zich als voorzitter van de RHRR, en daarmee coördinerend burgemeester, onder andere informeren door de reeds aanwezige leden van de regionale veiligheidsstaf.

In de veiligheidsstaf start, naar aanleiding van rapportage van de leider RegOT, een discussie over de opties die er zijn om de duur van de brand – er wordt gesproken over mogelijk wel vijf dagen – te beperken. Verschillende opties, zoals slepen, zinken en blussen met schuim passeren de revue. Er wordt opdracht gegeven de verschillende scenario's nader uit te werken. De vertegenwoordigers van de DCMR en de GHOR proberen met een aantal vergelijkingen – de hevige smog in Londen in de jaren vijftig - de risico's van de gebeurtenis nader te duiden. Belangrijk voor de beeldvorming is ook de informatie vanuit het RegOT dat de brand ongeveer vijf dagen kan gaan duren.

In de veiligheidsstaf is gesproken over de wijze waarop de media dienden te worden geïnformeerd en het belang om – met gebruikmaking van de reeds aanwezige media – live de boodschap aan het publiek kwijt te kunnen. Strecking van het bericht diende te zijn dat het langere tijd zou kunnen duren; dat de stof smogachtige irritaties zou veroorzaken; dat er geen reden was voor paniek; en dat er later die avond nadere informatie zou worden verstrekt. Vervolgens vertrekt de coördinerend burgemeester om de verschillende media te woord te staan.

De gedachte dat de situatie zo langzamerhand onder controle kwam, werd bruusk verstoord op het moment dat om 19.40 uur een bericht via de politie binnenkwam dat vier personen met ademhalingsproblemen waren afgevoerd naar het ziekenhuis. Op het moment dat de voorzitter van de RHRR om 20.00 uur in het NOS-journaal verschijnt, is enkele minuten ervoor bij het RegOT (19.55 uur) het bericht binnen gekomen dat de rook afneemt. Er wordt vanuit het CoPI zelfs geadviseerd over te gaan op ontalarmeren. Deze informatie bereikte de coördinerend burgemeester dus niet meer. Er was echter nauwelijks nog een mogelijkheid om de burgemeester deze nieuwe informatie te geven. Terugkomend van het rondje media hoort de coördinerend burgemeester in de veiligheidsstaf tot zijn ontsteltenis dat de situatie inmiddels drastisch is gewijzigd. Er wordt besloten om te proberen nog in dezelfde nieuwsuitzending het beeld dat niet meer actueel is direct te corrigeren. Aldus geschiedt en er wordt een meer geruststellende boodschap gegeven. Er wordt afgeschaald naar GRIP 1 en de verkiezingsavond kan beginnen.

Conclusies en aanbevelingen

Conclusies

Algemeen

De brand op het vissersschip 'De Friesland' en datgene wat erna gebeurde kan op verschillende manieren worden beoordeeld. Enerzijds constateren wij dat er vele kleine gebreken zichtbaar waren; er problemen waren met de communicatie; en verschillende centra niet goed uit de verf kwamen. Juist bij een calamiteit met een beperkte omvang zijn er veel mogelijkheden om in te zoomen op allerlei details om vervolgens op vele slakken zout te strooien. Anderzijds constateren wij dat over het algemeen de organisaties betrokken bij de rampenbestrijding adequaat hebben opgetreden en verschillende beslissingscentra snel werden geactiveerd. De twee belangrijkste beslissingen die op 6 maart werden genomen, te weten het laten afgaan van de sirenes en het sluiten van de A4 waren operationeel van aard en werden terecht reeds genomen voordat bestuurlijk verantwoordelijken in beeld waren. Vervolgens werd vanuit Schiedam de bevolking adequaat via de rampenzender radio Rijnmond geïnformeerd. Feitelijk is geen sprake geweest van een onbeheersbare situatie.

Daarmee is tegelijkertijd een relatie gelegd met de volgende belangrijke constatering. De ernst en omvang van de gebeurtenis bleken achteraf gelukkig erg mee te vallen en mede daardoor was er slechts kortstondig sprake van een kritieke situatie. Ongeveer vier uur na de melding was de lastige scheepsbrand al onder controle. In deze korte tijdsspanne hebben naast een CoPI en een RegOT twee gemeentelijke veiligheidsstaven en de regionale veiligheidsstaf gefunctioneerd. Dit zijn bij elkaar al vijf multidisciplinaire centra. Daarnaast waren er uiteraard ook nog mono-disciplinaire actiecentra en meldkamers actief.

Wij denken dat juist door deze combinatie van een korte tijdsspanne en weinig dreiging, de gehele rampenbestrijdingsorganisatie niet helemaal uit de verf is gekomen. Dat gold vooral voor het RegOT dat niet in staat bleek aan alle verwachtingen te voldoen. Er waren wel velen aanwezig in allerlei multidisciplinaire centra, maar veel te doen had men over het algemeen niet. De zoektocht naar relevante nieuwe informatie strandde vaak, omdat er zo weinig nieuwe informatie was. Een goed functionerende regionale veiligheidsstaf en een regionaal operationeel team dat oog heeft voor zowel de rampsituatie als de bredere effecten, vragen om een rampsituatie van enige omvang en een langere tijdsduur, enkele bestuurlijke problemen en de noodzaak tot inhoudelijke en strategische bovenlokale afstemming. Van dat alles was nu niet of nauwelijks sprake. Deze situatie bleef feitelijk vooral beperkt tot kortstondige onzekerheid in Schiedam.

De moderne informatietechnologie maakt het, veel meer dan vroeger, mogelijk snel grote hoeveelheden gegevens en informatie tegelijkertijd naar verschillende plaatsen te versturen. Iedereen kan op elk moment, mits de netwerken nog functioneren (!), met eenieder communiceren. Dit maakt dat de drietrapsraket (CoPI, RegOT en gemeentelijke veiligheidsstaf) snel onder druk komt te staan. Vanuit het beleidsteam kan, als het allemaal wat lang gaat duren, rechtstreeks gecommuniceerd worden met het rampterrein of met de verschillende actiecentra. De beelden uit de lucht stellen straks het beleidsteam in staat, letterlijk een helicopterview, te hanteren. Zelfs de onderzoeker zelf had rechtstreeks contact met een operationeel leidinggevende. Dat betekent dat het middenniveau, zeker bij kortstondige situaties zonder dreiging, gemakkelijk 'overgeslagen' kan worden.

De verschillende betrokkenen dienen zich te realiseren dat opschaling tijd kost en daarmee op gespannen voet staat met het acute dat zo typerend is voor rampsituaties. Dat betekent bijvoorbeeld dat er niet alles verwacht mag worden van het RegOT. Ook moet beseft worden dat formele operationaliteit (een compleet team) en feitelijke operationaliteit (overzicht van de situatie) niet gelijktijdig gerealiseerd worden. Tegelijkertijd dienen participanten in het RegOT te beseffen dat zij niet alleen met de regionale veiligheidsstaf van doen hebben, maar ook de gemeentelijke veiligheidsstaven regelmatig van informatie blijven voorzien.

Er is veel meer mogelijk op het gebied van informatievoorziening hetgeen mogelijkheden, maar ook duidelijke risico's, met zich meebrengt. Een goede balans dient hier gezocht te worden, waarbij enige disciplinerende noodzakelijk is. De zelfstandige rol van de media geeft mogelijkheden dat burgers langs verschillende kanten, zelfs in een acute situatie, geïnformeerd worden. Daarmee zullen zij ook steeds meer zelf gaan bepalen wat ze wel en niet doen in een rampsituatie.

De organisatiestructuur van de rampenbestrijding

Een probleem heeft zich voorgedaan in de opschaling van GRIP 3 naar GRIP 4. Terwijl reeds iets na 17.00 uur er sprake was van GRIP 3 in de gemeenten Schiedam en Vlaardingen, vanwege het activeren van sirenes aldaar, heeft het nog een uur geduurd voordat formeel GRIP 4 werd afgekondigd. Gezien de ernst en aard van de omstandigheid kunnen wij begrijpen dat er enige terughoudendheid was om op te schalen naar GRIP 4, maar tegelijkertijd laten de onderlinge afspraken en procedures weinig ruimte om anders dan dit te doen. Het heeft een half uur te lang geduurd voordat er voor het eerste contact was tussen de burgemeesters van Schiedam en Vlaardingen enerzijds en van Rotterdam (in zijn hoedanigheid als coördinerend bestuurder) anderzijds.

Wij denken, alles overziende, niet dat het nodig is de regels en procedures als zodanig te wijzigen. Wij denken wel dat in dergelijke situaties waar in twee gemeenten sprake is van GRIP 3, er onmiddellijk overleg noodzakelijk is tussen de verschillende betrokken bestuurders. Ongeacht dit overleg (dat om wat voor reden dan ook wel eens niet onmiddellijk zou kunnen plaatsvinden) moet de regionale veiligheidsstaf geactiveerd worden. In het overleg zou besloten kunnen worden af te wijken van de normale procedure en bijvoorbeeld een van de twee betrokken burgemeesters met de coördinatie te belasten.

Een tweede thema betreft de organisatie van de brandweer en de rampenbestrijding in het gebied Waterweg-Noord. Met betrekking tot de operationele leiding zijn er in dit gebied wat andere procedures. Toch zijn de verschillen ook weer niet zo groot en werkt men in dit gebied conform het regionaal operationeel basisplan.

Wij bevelen aan in de nabije toekomst onderling zodanige afspraken te maken dat deze beperkingen worden verminderd. Er dient sprake te zijn van eenduidigheid en duidelijkheid in regelingen en procedures. In het Algemeen Bestuur van de RHRR dienen deze thema's (GRIP 3 en 4 en de verschillen in regeling omtrent de operationele leiding), naar aanleiding van deze casus, geagendeerd te worden.

Alarmering en communicatie

Er hebben zich bij de opschaling, mede door de wijze van opschaling en inschatting van de situatie, enige problemen voorgedaan bij de alarmering. Deze hebben echter door goed functionerende hulpconstructies (bijvoorbeeld in Schiedam) nauwelijks effect gehad op de loop der gebeurtenissen. De bestaande alarmeringsschema's van

de RAC bleken te rigide, waardoor de waakdienstambtenaar en burgemeester van Schiedam niet geïnformeerd werden. Ook het Rotterdamse gemeentelijke apparaat werd niet gealarmeerd, en toen werd opgeschaald naar GRIP 4 werd nagelaten het OM te alarmeren.

De provincie Zuid-Holland is op 6 maart niet door alle betrokkenen op de hoogte gehouden. Vanuit Schiedam zijn verschillende initiatieven genomen richting de provinciale waakdienstambtenaar. Als gevolg van de beperkte informatie ondernam de provincie bepaalde, op zichzelf, wat vergaande activiteiten. Ten slotte blijkt dat er naast de RET ook andere openbaar vervoersbedrijven door een calamiteit worden beïnvloed in hun primaire proces.

Wij constateren dat de mobiele telefoon een steeds meer cruciale plaats inneemt bij de uitwisseling van informatie. Vrijwel alle bepalende gesprekken zijn via mobieltjes gevoerd. In de eerste uren van onzekerheid proberen velen juist met behulp van hun mobieltje (en de voorgeprogrammeerde nummers) greep te krijgen op de situatie. Het heeft geen zin te proberen deze zo veel gehanteerde apparaten in rampsituaties opeens te verbieden.

De alarmrollen van de RAC dienen te worden aangepast zodat ook bij één gebeurtenis verschillende gemeenten gealarmeerd kunnen worden. Daarnaast dienen heldere afspraken worden gemaakt met alle openbaar vervoerbedrijven (inclusief de NS) hoe gehandeld moet worden in een rampsituatie en hoe de informatie-uitwisseling geschiedt. Ten slotte dienen de afspraken over alarmering en informatievoorziening richting OM en de provincie te worden gezien en herbevestigd.

Sirenes en maatschappelijke gevolgen

De beslissing om de sirenes te laten afgaan was zonder meer te verdedigen. Langdurige blootstelling aan de rook was immers, zo is achteraf vastgesteld niet goed. Toch moet niet veel sneller het sirenenetwerk worden geactiveerd. Het ontalarmeren verliep niet conform de afspraken. Nu ging ten onrechte nog één maal de sirene af als signaal van ontalarmering.

Als de sirenes ergens afgaan in het Rijnmondgebied, wordt bij Radio Rijnmond gestart met het standaardbandje. In dit geval leidde de boodschap, die regelmatig werd herhaald, tot verwarring. Het bandje is erg specifiek (er komen gevaarlijke stoffen vrij) en zeker in dit geval slechts matig adequaat. De herhaling ervan ontkrachtte de heldere woorden van de Schiedamse burgemeester dat er vooral preventief was gealarmeerd en dat er geen gevaarlijke stoffen waren gemeten.

De maatschappelijke gevolgen van het laten afgaan van sirenes in een bepaald gebied zijn opmerkelijk groot. Het betekent niet alleen dat mensen naar binnen moeten ramen en deuren moeten sluiten en naar Radio Rijnmond moeten luisteren. Het heeft consequenties voor degenen die het gebied in willen en willen verlaten, voor de hulpverleners, voor degenen die de signalen wel (wind mee) of juist niet horen, etc. Veel burgers reageerden relatief nonchalant op de sirenes en gingen gewoon door met hun activiteiten. Zolang burgers een situatie niet als bedreigend percipiëren en het gevaar niet serieus nemen zullen zij zo reageren. Ook preventieve voorlichting zal hier waarschijnlijk slechts een beperkt effect sorteren.

De automatische koppeling tussen sirenenetwerk en een standaardbandje bij Radio Rijnmond verdient aandacht als ook preventief het sirenenetwerk wordt

gehanteerd.⁸⁷ De bestaande procedure voor ontalarmering moet worden verbeterd. Voor specifieke doelgroepen (middenstand, bedrijven, scholen, verzorgingshuizen) dienen specifieke voorlichtingscampagnes 'Als de sirene gaat...' worden ontwikkeld. Bij echt grote calamiteiten kan, vanwege de beperkte luisterdichtheid, niet volledig gebouwd en vertrouwd worden op Radio Rijnmond. Er moet gewerkt worden aan enige verbreding (teletekst, kabel, SMS, doventelefoon e.d.) en aan het doorkoppelen naar de landelijke zenders.

---

⁸⁷ Er kan ook gedacht worden aan verschillende bandjes met boodschappen, maar daarmee worden wel duidelijk de kans op fouten (verkeerde bandje) verhoogd.

Aanbevelingen

1. *GRIP 3 en 4.* Binnen het algemeen bestuur van de RHRR, en in overeenstemming met de burgemeesters als afzonderlijk bestuursorgaan, dienen de komende periode heldere afspraken te worden gemaakt over de opschaling van GRIP 3 naar GRIP 4. Daarbij kan als uitgangspunt de bestaande regeling worden gehanteerd, maar dienen wel nadere afspraken te worden gemaakt over grensgevallen (wel enkele gemeenten betrokken, maar nauwelijks GRIP 4-waardig); over de onmiddellijke communicatie tussen betrokken bestuurders in dergelijke situaties; en over de meest adequate wijze van externe communicatie en voorlichting. Tevens dient binnen het algemeen bestuur aandacht te worden geschonken aan de eenduidigheid van gemeentelijke plannen, regelingen en procedures.
2. *Waterweg.* Door en tussen de RHRR, de brandweer Waterweg en de betrokken burgemeesters moeten de komende maanden heldere afspraken worden gemaakt over de wat afwijkende situatie en regeling en de daaruit voortvloeiende consequenties (ten aanzien van de operationele leiding) van het district Waterweg. Welke kant deze heldere afspraken ook heen gaan, er zal overeenstemming moeten zijn tussen de betrokken partijen.
3. *Alarmering.* Naar aanleiding van enkele problemen met de alarmering dient de RHRR dit gehele proces van alarmering (van bestuurders, provincie, OM, gemeentelijke diensten, Radio Rijnmond e.a.) nader te beschouwen en sluitend te regelen en in de toekomst dit ook enkele keren te beoefenen. Hierbij dienen ook de thema's van vooralarmering en ontalarmering te worden betrokken.
4. *Checklist na afgaan sirenes.* Er dient door de RHRR, in samenwerking met gemeenten, een checklist te worden ontwikkeld met als onderwerp: wat te doen en waaraan te denken na het afgaan van sirenes. In deze checklist wordt niet alleen het relevante netwerk in kaart gebracht, maar worden ook veel voorkomende problemen in kaart gebracht en aangegeven wat dan te doen. Ook het al dan niet afspelen van het bandje, de inhoud van het bandje (met name bij het preventief laten afgaan van sirenes) en de eerste berichtgeving na het afgaan van de sirenes, dienen hierbij te worden betrokken.
5. *De bevolking en sirenes.* Sirenes leiden niet vanzelfsprekend tot het gewenste gedrag van de bevolking. Mensen maken hun eigen inschatting van de situatie en handelen vervolgens. De RHRR dient, mogelijk in overleg met de rijksoverheid, initiatieven te ontplooiën om zowel door een breder risico-communicatiebeleid als door doelgroepenbeleid (ziekenhuizen en andere instellingen, winkels, scholen) dit ongewenste gedrag waar mogelijk bij te sturen. Daarbij moet men zich steeds bewust zijn van zowel de eigen verantwoordelijkheid van burgers als de beperkingen die de overheid op dit terrein heeft.
6. *Openbaar vervoer.* De bestaande afspraken tussen politie en de RET dienen te worden herijkt tegen de achtergrond van de aanwezigheid van andere openbaar vervoersbedrijven. Daarbij ligt het voor de hand vanuit de politie, gebruik makend van de GBO-structuur, de coördinatie van de contacten naar al deze instellingen

(streekvervoer, NS, e.d.) te laten organiseren. Daarbij verdient de koppeling tussen de GBO-structuur en de rampbestrijdingsorganisatie wel aandacht.

7. *Radio Rijnmond*. Bij echt grote calamiteiten dient niet alleen van Radio Rijnmond maar ook van landelijke kanalen gebruik te worden gemaakt om de bevolking te alarmeren en te informeren. De RHRR dient initiatieven te nemen ten behoeve van deze verbreding en daarbij ook andere informatiekkanalen te betrekken (kabel, teletekst, SMS, doventelefoon e.d.).
8. *Mobiele telefoons*. Bij rampspoed spelen mobiele telefoons een steeds grotere rol. Deze ontwikkeling is niet te stuiten. Disciplineren van het gebruik is echter gewenst, zeker om een gevalideerde informatievoorziening te waarborgen.

Bijlage A: enige wetenschappelijke bevindingen over alarmering en het gedrag van burgers

Enkele hoofdlijnen uit dat onderzoek zijn:

- alarmering middels een sirene is de eerste stap van een volledig waarschuwingsproces. Het volledige waarschuwingsproces dient gericht te zijn op een tweetal zaken: a) wat is er aan de hand (mededelingen over de aard van de gebeurtenissen) en b) wat moeten burgers doen (mededelingen over het gewenste gedrag van de burgers en waarom dit gedrag wenselijk is).
- een veel voorkomende reactie op alarmering en waarschuwing is er een van ontkenning. 'Dat kan toch niet waar zijn!', zo is een veel geuite reactie. Dat kan vervolgens betekenen dat er op zoek wordt gegaan naar bevestiging van de berichten of dat er geen acties worden ontplooid.
- alarmering en waarschuwing zijn geen simpele stimulus-respons processen. Verschillende burgers kunnen dezelfde situatie verschillend waarnemen (en verschillend handelen) en ook een burger kan al naar gelang zijn eigen (persoonlijke) omstandigheden een situatie de ene keer anders beoordelen dan de andere keer. Als het gehele gezin compleet is vertrekt het gezin; als het gezin niet compleet is wordt niet vertrokken alvorens iedereen bij elkaar is.

Het is zinvol ook voor deze casus verschillende patronen van gedrag te onderscheiden. Daarbij kan bijvoorbeeld een onderscheid worden aangebracht in wel en niet horen van de sirenes, het wel of niet adequaat reageren e.d. Onderstaand schema is een voorbeeld hiervan.

Het schema laat zien dat er zonder al te veel moeite al zo'n zestien patronen van reacties en gedragingen is te onderscheiden. Uiteraard is het niet moeilijk een en ander verder te nuanceren en compliceren en zo tot misschien wel dertig of zestig categorieën te komen. Wij 'beperken' het hier tot zestien. Het is goed denkbaar dat bij al deze zestien categorieën mensen zijn te vinden. Het voert te ver deze zestien categorieën langs te gaan. Wel is duidelijk dat er een bepaalde clustering is te maken. Degenen die één of twee plussen krijgen (1,3,7,8,11) zijn niet relevant in de betekenis dat men zich daar zorgen over hoeft te maken. Ook de plus/min (2,4,12,15) behoeven vanwege de deels adequate reactie geen extra aandacht. Het gaat erom te bezien of en, zo ja, wat te doen is met degenen die in het betreffende gebied de sirenes horen en geen maatregelen nemen, soms (zelfs) niet na extra informatie/berichten (categorie 5 en 6). Het gaat om degenen die van buiten het gebied naar het gebied gaan en al dan niet extra informatie gehoord hebbend, inadequaat reageerden en handelden. Daarbij moet uiteraard bedacht worden dat de grens tussen adequaat en inadequaat (gezien de beperkte ernst van de situatie) in deze casus niet zo heel groot is.

Zoals reeds aangegeven, is typerend gedrag er vaak een van ontkenning bij waarschuwing en alarmering. Velen van hen dachten waarschijnlijk dat er wel niet veel aan de hand zou zijn. Dat betekende dat men vervolgens ook doorging met datgene wat men aan het doen was. Een deel van hen zal op zoek zijn gegaan naar bevestiging (na de ontkenning). Men ging naar de radio luisteren; sprak erover met de burens; of ging proberen actief (met name vaak via de telefoon) informatie te vergaren. Als er dan signalen komen dat er daadwerkelijk iets ergs aan de hand is, maakt men een nieuwe risico-inschatting. Zo lang er geen signalen komen dat er iets ergs aan de hand is, is er weinig reden het gedrag te wijzigen. Zo lang men geen

mensen ziet 'omvallen' noch verhalen hoort dat er grote gevaren/problemen zijn, zullen velen dus niet dat gedrag ten toon spreiden dat de overheid zou wensen. Daarbij speelt zeker ook mee dat bij vele soorten van gifwolken de burgers zelf onmiddellijk ruiken en voelen dat er iets ergs aan de hand is. In die gevallen zal men sowieso wel maatregelen nemen (niemand blijft langdurig buiten bij hoge concentraties van chloor of ammoniak!).

De brand op het visserschip 'De Friesland'
Een evaluatie van de gebeurtenissen op 6 maart 2002

Horen ja/nee Binnen/buiten gebied	Reactie (eerste instantie)	Latere reactie/ handelingen	Categorie	Oordeel	
SIRENES	Wel gehoord - Binnen gebied	adequate reactie	voortgezet adequaata	1	+/+
			voortgezet minder/niet adequaata	2	+/-
			voortgezet	3	+/+
		deels adequaat reactie	voortgezet minder/niet adequaata	4	+/-
		inadequate reactie	voortgezet inadequaata, geen extra info	5	-/-
			voortgezet inadequaata, wel extra info	6	-
			adequaata, wel/niet extra info	7	+
	Wel gehoord - Buiten gebied	bepaalde maatregelen genomen	voortgezet niet voortgezet		niet relevant
		geen maatregelen genomen	voortgezet		niet relevant
	Niet gehoord - Binnen gebied	geen maatregelen genomen	voortgezet, wel gehoord adequaata	8	+
			voortgezet, wel gehoord inadequaata	9	-
	Niet gehoord - Buiten gebied	geen maatregelen – buiten gebied gebleven	voortgezet niet gehoord	10	-/-
			sirene gehoord, adequate reactie		
			sirene gehoord, deels adequaata	11	+/+
			sirene niet gehoord, niet langs andere weg gehoord	12	+/-
		langs andere weg gehoord, info adequaata	13	-	
		langs andere weg, info deels adequaata	14	+	
		langs andere weg, info inadequaata	15	+/-	
	geen maatregelen – binnen gebied gekomen / wensen te komen		16	-	

Bijlage B - respondenten

Gemeente

- Dhr. I.W. Opstelten - burgemeester Rotterdam
- Dhr. R. Scheeres - burgemeester Schiedam
- Dhr. L. Vleggeert - wvmd. burgemeester Vlaardingen
- Dhr. J. Brinkman - gemeentesecretaris Vlaardingen
- Dhr. P.J. Buytels - gemeentesecretaris Schiedam
- Dhr. W. van der Hammen - veiligheidscoördinator gemeente Vlaardingen

- Dhr. W. Hillenaar - algemene bestuursdienst Rotterdam
- Dhr. J. Langstraat - hoofd communicatie gemeente Schiedam
- Dhr. J.A.C. Mathijssen - hoofd communicatie gemeente Vlaardingen
- Dhr. E. Messchaart - voorlichter gemeente Rotterdam
- Dhr. E. Nevens - hoofd afdeling Juridische Zaken gemeente Vlaardingen

- Dhr. H. Nossent - crisismanager gemeente Schiedam

- Dhr. H.C.J. Roijers - wethouder/loco-burgemeester gemeente Vlaardingen

Brandweer

- Dhr. J.D. Berghuijs - regionaal commandant Rotterdam, brandweer Rotterdam
- Dhr. W.J.M. van Dijk - adjunct-directeur veiligheidsbeleid en operatiën, brandweer Rotterdam
- Dhr. A.P.M. van Leeuwen - brandweercommandant Waterweg
- Dhr. A. Maaten - leider RegOT, brandweer Rotterdam
- Dhr. P. Runsink - leider CoPI, brandweer Rotterdam
- Dhr. J. Seen - brandweer Rotterdam
- Dhr. H. Terlouw - postcommandant Vlaardingen, brandweer Waterweg

Politie

- Dhr. H. de Jong - districtschef Rotterdam-West, algemeen commandant Grootschalig en Bijzonder Optreden (GOB), politieregio Rotterdam-Rijnmond
- Dhr. H. Karreman - directeur interne bedrijfsvoering, politieregio Rotterdam-Rijnmond
- Dhr. M.M. Keizerwaard - districtschef Waterweg, politieregio Rotterdam-Rijnmond
- Dhr. E.C.J. Mulder - hoofd Opsporing district Schiedam, politieregio Rotterdam-Rijnmond
- Dhr. W.J. Muysson - hoofd basiseenheid Vlaardingen-Oost, politieregio Rotterdam-Rijnmond
- Mw. B.M. Nolden - afdelingschef verkeerspolitie, politieregio Rotterdam-Rijnmond
- Dhr. H. Stoop - Voorlichter

- Dhr. P. de Witte - plv. districtschef Waterweg,
politieregio Rotterdam-Rijnmond
- GHOR/GGD**
- Mw. A.C.S. Atzema - directeur a.i. GGD Nieuwe Waterweg
Noord
- Dhr. J. Christiaanse - Regionaal Geneeskundig Functionaris
(RGF) GHOR-regio Rotterdam-Rijnmond
- Dhr. J. de Cock - hoofd ontwikkeling en evaluatie
Geneeskundige Hulpverlening bij
Ongevallen en Rampen (GHOR)
- Justitie**
- Dhr. H.A. van Brummen - hoofdofficier van justitie,
arrondissementsparket Rotterdam
- Dhr. L.J. Gebben - beleidsmedewerker, arrondissementsparket
Rotterdam
- DCMR Milieudienst Rijnmond**
- Dhr. M. Bakker - directie DCMR Milieudienst Rijnmond
- Dhr. M. van den Berg - DCMR Milieudienst Rijnmond,
meetplanleider Regot
- Dhr. P. Crooijmans - DCMR Milieudienst Rijnmond, chemisch
adviseur
- Dhr. A. Deelen - directie DCMR Milieudienst Rijnmond
- Dhr. A. Roosken - DCMR Milieudienst Rijnmond
- Overigen**
- Mw. S. de Jong - secretaris Raad van Bestuur
Vlietlandziekenhuis (locatie Schiedam)
- Dhr. E.G.S. Kal - Kabinet provincie Zuid-Holland
- Dhr. J. Lems - Gemeentelijk Havenbedrijf Rotterdam /
Rotterdam Port Authority
- Dhr. J. L. Sneep - waakdienstambtenaar Kabinet provincie
Zuid-Holland
- Mw. M. Woestenenk - directie water en milieu, afdeling
handhaving provincie Zuid-Holland